

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ**  
**FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ**  
**Institut mezioborových studií Brno**

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

**UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ**  
**FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ**  
**Institut mezioborových studií Brno**

**Osoby závislé, neúspěšné a mentálně retardované  
jako oběti i pachatelé trestných činů, východiska a pomoci**

**BAKALÁŘSKÁ PRÁCE**

**Vedoucí diplomové práce:  
PhDr. Antonín Olejníček**

**Vypracoval:  
Zdeněk Gala**

**Brno 2009**

## **Prohlášení**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Osoby závislé, neúspěšné a mentálně retardované jako oběti i pachatelé trestných činů, východiska a pomoci“ vypracoval samostatně na základě uvedené literatury a pod vedením svého vedoucího bakalářské práce. Současně souhlasím s využitím práce nebo její části v publikacích školy a jejich akademických pracovníků nebo ve výzkumu školy s odkazem na zdroj informace v souladu se zák. č. 121/2000 Sb.

Brno 12. března 2009

.....  
Zdeněk Gala

## **Poděkování:**

Děkuji svému vedoucímu bakalářské práce PhDr. Antonínu Olejníčkovi za odborné rady, připomínky a čas strávený nad posudkem této práce.

# OBSAH

## Úvod

<b>1. Osoby závislé</b>	<b>5</b>
1.1 Vytyčení pojmu „závislá osoba“	5
1.2 Patologická závislost	5
1.3 Závislé osoby jako oběti i pachatelé trestných činů, východiska a pomoci	8
1.4 Dílčí závěr	10
<b>2. Osoby neúspěšné</b>	<b>11</b>
2.1 Vytyčení pojmu „neúspěšná osoba“	11
2.2 Syndrom vyhoření	11
2.3 Poruchy osobnosti a chování	12
2.4 Dílčí závěr	14
<b>3. Osoby mentálně retardované</b>	<b>16</b>
3.1 Vytyčení pojmu „mentálně retardovaná osoba“	16
3.2 Kategorie mentální retardace	16
3.3 Formy péče a vzdělávání jedinců s mentálním postižením	18
3.4 Mentálně retardované osoby jako oběti i pachatelé trestných činů, východiska a pomoci	20
3.5 Dílčí závěr	23
<b>4. Oběti a pachatelé trestných činů</b>	<b>25</b>
4.1 Vytyčení pojmu „nezletilá a mladistvá osoba“	25
4.2 Viktimologie	26
4.3 Kriminalita mládeže	28
4.4 Dílčí závěr	31
<b>5. Východiska, prevence a pomoc</b>	<b>32</b>
5.1 Probační a mediační služba	32
5.2 Prevence kriminality	34
5.3 Pomoc obětem trestných činů	36
5.4 Kazuistika závislé mladistvé osoby	38
5.5 Kazuistika neúspěšné mladistvé osoby	40
5.6 Kazuistika zdravotně postižené nezletilé osoby	42
5.7 Dílčí závěr	43

<b>Závěr</b>	<b>44</b>
<b>Resumé</b>	<b>47</b>
<b>Anotace</b>	<b>48</b>
<b>Seznam použité literatury</b>	<b>49</b>
<b>Přílohy</b>	<b>50</b>

# ÚVOD

Téma bakalářské práce „Osoby závislé, neúspěšné a mentálně retardované jako oběti i pachatelé trestných činů, východiska a pomoci“ jsem si vybral proto, že pracuji jako policista a tudíž je blízké mé pracovní profesi. Skoro denně se ve svém zaměstnání setkávám s kriminalitou různé formy, kterou páchají osoby rozdílného věku, pohlaví, mentality, vzdělání apod., a taktéž se setkávám s oběťmi těchto trestných činů či přestupků.

Osoby závislé a neúspěšné mohou být ze strany vůdců part využívány jako oběti trestných činů, o které se zajímají orgány činné v trestním řízení, a z části těchto osob se následně stávají i pachatelé trestných činů. Osoby neúspěšné jsou také osoby s poruchami osobnosti, které jsou k páchání trestné činnosti lehce ovladatelné a zmanipulovatelné.

Oproti závislým a neúspěšným osobám se retardované osoby snaží začlenit mezi své vrstevníky, kdy pro to, aby se dostali do party vrstevníků, jsou schopny udělat prakticky cokoliv. Retardované osoby však nejsou dostatečně rozumné na to, aby rozpoznaly, co je ještě v souladu se zákonem, a co už není. Bývají často nástrojem vůdců ve skupinách a jsou hodně sugestibilní. Retardované osoby jsou tak lehce náchylné k tomu, aby byly využívány k páchání trestné činnosti, a následné zisky z této činnosti pak plynou vůdci jejich party. U lehce až středně těžce mentálně retardovaných osob přicházejí v úvahu nejčastěji trestné činy spoluúčasti na krádežích a vloupáních, delikty v podobě exhibicionistického chování, násilné trestné činnosti a sociální útoky vůči dětem a zvířatům.

Cílem mé bakalářské práce je specifikace osob závislých, neúspěšných a mentálně retardovaných, jejich projevy a postavení ve společnosti a také jejich východiska a pomoc jako obětmi asociálního a kriminálního chování. Zaměřím se především na kriminalitu dětí a mládeže s následnou pomocí a východisky jejich asociálního chování, kdy je důležité jejich opětovné začlenění do společnosti.

V teoretické části bakalářské práce se zaměřím na charakteristiku a popis osob závislých na alkoholu, drogách a výherních automatech s dalším uvedením alkoholiků a narkomanů jako oběťmi a pachateli trestných činů a jejich východisky a pomocí. Dále se

zaměřím na charakteristiku a popis neúspěšných a mentálně retardovaných osob, a to v souvislosti s napadením, anebo s kriminální minulostí, kdy tyto osoby rovněž uvedu jako oběti i pachatele trestných činů s následným popisem, jak jim pomoci. U dětí a mládeže budu tyto osoby charakterizovat a dávat je za příklad jako oběti i pachatele trestných činů. Konečnou fází kapitoly dětí a mládeže bude pojednání o možné prevenci těchto osob v krizových situacích s uvedením pomoci spočívající např. v probaci a mediaci, kdy by se měla realizovat resocializace nezletilého či mladistvého delikventa.

V závěru bakalářské práce uvedu ke každé kapitole jednu kazuistiku osoby, která je reprezentativním, zobecňujícím vzorkem dané kategorie osob. Vždy se bude jednat o osobu nezletilou nebo mladistvou. K první kapitole uvedu kazuistiku závislé mladistvé osoby, ke druhé neúspěšné mladistvé osoby a ke třetí uvedu zdravotně postižené nezletilé osoby.



# 1. OSOBY ZÁVISLÉ

## 1.1 Vytyčení pojmu „závislá osoba“

Závislost osoby je stav, kdy tato osoba je podmíněna určitou okolností či situací, kterou potřebuje ke své existenci. Závislostí na druhé osobě se obvykle rozumí závislost na její přítomnosti, pomoci anebo péči. Klasickým příkladem závislosti na druhé osobě je dítě závislé na rodičích.

Člověk může být tedy závislý na druhých osobách - děti na rodičích, staří a nemohoucí lidé na svých dětech anebo na sociálních pracovnících (např. v domovech důchodců), mentálně retardované osoby bývají závislé na rodičích, na sociálních nebo pedagogických pracovnících v praktických nebo speciálních školách, anebo např. Romové na sociálních dávkách čili na státu. Dále se závislost může projevovat žárlivostí druhých osob. Člověk může být také závislý na návykových látkách (narkomani na drogách, alkoholici na alkoholu, lidé na kávě a cigaretách) anebo na činnosti (např. workoholismus).

## 1.2 Patologická závislost

„O závislosti se v minulosti hovořilo jen v souvislosti s alkoholem a drogami. Fenomémem současné postmoderní doby je závislostní chování jako součást životního stylu zvláště dětí, mladistvých a mladých dospělých. Závislostní chování se intenzivně šíří do oblastí hracích automatů, sexuálního chování, sledování televize, pracovní činnosti, odborníci zaznamenávají závislosti na jídle, hubnutí, cigaretách, kávě, čaji apod. Zdá se, že nabídka identifikace je víc než dostatečná. Hrozí nebezpečí, že v dnešním světě padne každá osoba za oběť nějaké závislosti. Nejdůležitější kritérium závislosti je neschopnost kontrolovat své chování.

Existují různé klasifikace závislostního chování, uvedená klasifikace reprezentuje obecně uznávaný přehled v odborných krizích. Závislostní chování se jeví stále jako jednooborový problém, medicínský. Rozbor tohoto jevu naznačuje možnosti intervencí v jednotlivých stádiích závislosti, a to jeden pro sektor zdravotnický. Závislostní chování se

jeví stále častěji jako problém pedagogický, sociálně pedagogický a zřejmě i možnosti řešení budou nalezeny v této oblasti.“<sup>1</sup>

V následující části se zaměřím na závislostní chování, které převládá u dětí a mladistvých. Jedná se zejména o drogovou závislost, závislost na alkoholu a na hracích automatech.

## **Drogová závislost**

„Od dávných časů lidé používali drogy k tomu, aby změnili stav svého vědomí, aby se stimulovali nebo uvolnili, usnuli nebo spánku zabránili, aby zlepšili schopnost svého vnímání, nebo aby si vyvolali halucinace. Drogy jsou známé a užívané od dob prvních lidských civilizací a vždy se také objevovalo nadměrné užívání těchto látek až závislost na nich. Rozšíření drog je spojeno s industrializací.

Zvláště u adolescentů není přesně vymezena hranice mezi návykem a závislostí. Je obtížné rozhodnout, co je a co není možné diagnostikovat jako závislost. V odborné literatuře se lze setkat s termíny, jako jsou experimentální, rekreační, habituální a jiné požívání drog mladistvými.

## **Závislost na alkoholu**

Alkohol je jednoduchá chemická látka, která snadno proniká k různým orgánům, včetně mozku. Alkohol je droga s tisíciletou tradicí, která je přehlížena, podceňována a schvalována. Společnost akceptuje alkohol, společenské cítění je proalkoholní. Konzumace alkoholu je zabudována do většiny lidských rituálů, které provází člověka od narození po smrt. Odmítnutí konzumace vzbuzuje pozornost a neadekvátní reakce. Člověk, který odmítá konzumaci alkoholu, je považován za patologického.

Alkohol, podobně jako tabák, je průchozí drogou. Znamená to, že část dětí z nich přechází k látkám nebezpečnějším. Alkohol patří do skupiny hypnosedativ s krátkodobým účinkem.“<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> MÜHLPACHR, P. *Kapitoly ze sociální patologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003, str. 15

<sup>2</sup> MÜHLPACHR, P. *Kapitoly ze sociální patologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003, str. 16, 18

## **Závislost na hracích automatech**

„Hru jako kladně hodnocenou formu využívání volného času zná lidstvo od nepaměti. Pozitiva různých her spočívají v odbourávání agrese, pomáhají v navazování nových sociálních kontaktů, přinášejí duševní odlehčení a relaxaci. Od roku 1990 přibývá problémů s hazardní hrou mezi dětmi, dospívajícími, ale i dospělými. Chorobný návyk se dá vytvořit i na karetní hry, sportovní sázky, kasina a samozřejmě automaty.

Automaty se dělí do dvou skupin: na zábavné a na výherní. U zábavních automatů si hráč kupuje čas, o hazardní hru se nejedná. U výherních automatů si zákazník kupuje možnost výhry. Zákon zakazuje provozování hazardní hry na výherních automatech osobám mladším 18 let.

Podstatou patologického hráčství je hra – hraní – činnost pro zábavu a osvěžení. Hra je nejpřirozenější projev činnosti. Je to základní aktivita života. Provází ho po celý život, uvolňuje jeho tvůrčí potenciální, slouží k duševní relaxaci. Hra má hodnotu sama o sobě.

V České republice je patologické hráčství jev nový a populární, který se rychle rozšířil bez pocitu překračování zákona a sociálních pravidel. Ohrožená je celá populace.

## **Teorie vzniku závislostí**

Teorie patologického rozvoje závislosti jsou variabilní, podle typu faktorů, které zdůrazňují. Různorodost hypotéz odpovídá skutečnosti, že závislost je složitým interdisciplinárním problémem. V odborné literatuře se nenachází jednoznačné přímé vysvětlení vzniku závislosti (Řehan, Chvíla, Nešpor, Heller). V současné době jsou formulovány teorie vzniku závislosti a jsou tříděny podle hledisek, které dominují.<sup>3</sup> Vznik závislosti se dá pojmut z biologického, sociologického příp. psychologického hlediska.

---

<sup>3</sup> MŮHLPACHR, P. *Kapitoly ze sociální patologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003, str. 26.

## **1.3 Závislé osoby jako oběti i pachatelé trestných činů, východiska a pomoci**

### **Alkoholici a narkomani jako oběti trestných činů**

U uvedených osob se zřídka setkáváme s tím, že by byly oběťmi trestných činů. Pokud se tak stane, jen mizivé procento z nich tuto skutečnost oznámí na PČR. Jaké důvody je vedou k tomu, že trestnou činnost neoznámí? Nejčastěji je to vnímáno jako ztráta času. Procento zjištění pachatele je minimální, a když už by byl pachatel zjištěn, tak jsou málokdy odškodněni.

A jaké jsou na těchto osobách páchané trestné činy? Zejména jsou to drobné krádeže, které vyplývají z toho, že jsou pod vlivem své drogy a nejsou zcela při smyslech. Dále to jsou útoky na jejich osoby - ublížení na zdraví a také pohlavní zneužívání.

### **Alkoholici a narkomani jako pachatelé trestných činů**

Alkoholici i narkomani mají dost společného. K uspokojování svých potřeb, tj. pití alkoholu, respektive braní drog, si prostředky – peníze získávají většinou pácháním trestné činnosti, která bývá různorodá. Počínaje drobnou krádeží, přes prostituci, konče loupežným přepadáním osob či bankovních ústavů. Policie bere loupežné přepadání jiných osob jako nejzávažnější trestný čin. Většina ze závislých osob není v danou chvíli ani schopna si uvědomit, jaké svým jednáním mohou způsobit následky. Pro uvedené osoby je jednoznačná priorita, a to získání finanční hotovosti v co nejkratší době.

Alkoholici a narkomani, kteří shánějí peníze pro uspokojení své potřeby, ročně spáchají velkou část trestných činů. Pokud je pachatel činu dopaden, jedná se většinou o recidivistu, který se však v nápravném ústavu či ve vězení nevyhlídí, ale naopak se do společnosti vrací ještě „o něco chytřejší“ a zpět ke „své“ droze.

Problém bývá v tom, že soudy ČR poměrně málo často přikazují ústavní léčbu, která je pro dané osoby - zvláště pro společnost - tou nejlepší alternativou. Soudy jsou totiž závislé na posudku soudních znalců, kteří musí ve své zprávě uvést, že pachatel je na droze zcela závislý a že v době spáchání skutku nebyl příčetný a nebyl schopen rozpoznat nebezpečí svého jednání, což se bohužel nestává.

## Východiska a pomoci alkoholikům a narkomanům

U alkoholiků se zdá být pomoc od závislosti jednodušší než u narkomanů. Zbavení se jakékoliv závislosti je obtížné, a proto je důležité pomoc brát vážně, důsledně a s vytrvalostí.

U alkoholiků je nejprve důležité si přiznat, že mají s alkoholem problémy a že nejsou schopni si sami pomoci, což bývá problém, protože alkoholik většinou tvrdí, že má alkohol pod kontrolou a pomoc nepotřebuje. Když už uzná, že pomoc potřebuje, tak další z důležitých věcí je vyhnout se alkoholickým nápojům, čili abstinence. Protože alkoholici jsou většinou osamělý lidé, měli by svůj problém řešit s lékařem a na příslušné klinice či léčebně, kde budou pod dohledem a v abstinenci budou podporováni. V psychicky obtížných stavech jim může být poskytnuta odborná pomoc. V případě, že alkoholik ukončí léčebnou proceduru a zdá se, že už s alkoholem nemá problémy, měla by mu rodina dále pomoci. Pomoc ze strany rodiny spočívá zejména v podpoře a v porozumění, aby se bývalý alkoholik mohl resocializovat a „nesáhl“ k další skleničce alkoholu, která by mohla znamenat opětovnou závislost. V boji s alkoholovou závislostí je tedy nejdůležitější chtít se vyléčit a podpora ze strany rodiny.

Pro závislé narkomany existuje řada zařízení a institucí, které se zabývají pomocí těmto osobám. Uvedeme si některé z nich: Kontaktní centrum, Sdružení Podané ruce, Drop - in, Občanské sdružení Prevence, Teen Challenge, a další.

Jak pracuje Kontaktní centrum a jak pomáhá narkomanům s jejich závislostí? „Kontaktní centra nabízí obvykle výměnný program, informace o „bezpečném“ užívání drog, základní zdravotní ošetření. Klient má zpravidla možnost využít služby „kontaktní místnosti“ (pobyt v prostorách KC stanovený na cca 1 - 2 hodiny, kdy může hovořit s pracovníky KC, získat informace, případně si dát třeba čaj nebo polévku nebo se osprchovat, vyprat prádlo, pokud toto kontaktní centrum nabízí apod.). Další možností je poradenství v případě sociálních potíží, zájmu o léčbu, motivační trénink před léčbou (informace o léčbě, podmínkách, příprava na léčbu), zprostředkování léčby...

Poradenství už zpravidla probíhá mimo služby „kontaktní místnosti“, a také už nebývá anonymní. Obvykle nabízí i poradenství pro rodiče a blízké uživatelů drog, případně rodičovské skupiny (podpůrná skupinová setkání pro rodiče klientů, kteří užívají drogy) a poskytuje informace. Některá centra nabízí i motivační skupinu (informační a podpůrná setkávání klientů, kteří mají zájem o léčbu). Někdy je v rámci služeb kontaktních center nebo terénních programů i práce se závislými klienty ve vazbách či výkonu trestu, které mají směřovat k tomu, aby se klientovi dostalo adekvátní právní pomoci a aby byl informován.“<sup>4</sup>

## 1.4 Dílčí závěr

Mezi závislé osoby dle klasifikace poruch osobnosti, konkrétně dle F 60.7, spadají také osoby se závislou poruchou osobnosti, kdy tyto osoby potřebují a vyžadují, aby o ně bylo ze strany druhých postaráno a aby za ně byly činěny důležitá rozhodnutí. Tyto osoby vyhledávají pomoc, vážou se na jiné, nejsou soběstačné a rozhodné, a proto jsou také snadno náchylné k tomu, aby se staly oběťmi trestných činů nebo aby byly k páčání trestné činnosti navedeny.

Závislá porucha osobnosti je tedy charakterizovaná přílišnou závislostí na jiných osobách. Mají velkou obavu z opuštění, pocit bezmocnosti a nekompetence. Osoby se závislou poruchou mají tendenci přenášet odpovědnost na druhé osoby.

---

<sup>4</sup> <http://www.drogovaporadna.cz/rubrika.php?rubrika=48>

## 2. OSOBY NEÚSPĚŠNÉ

### 2.1 Vytyčení pojmu „neúspěšná osoba“

V žádné literatuře není přesně uvedeno, kdo je osoba neúspěšná. Ze života však lze uvést některé osoby, které patří do skupiny neúspěšných lidí. Neúspěšné děti většinou pocházejí z asociálních, disharmonických a mentálně retardovaných rodin. Rodiče se těmto dětem plně anebo vůbec nevěnují, chybí jim láska, cit a porozumění a v takové rodině trpí. Zákonitě pak nemohou podávat kvalitní výsledky ve škole a ve svém volném čase jsou náchylnější k páchání trestné činnosti, k braní drog či konzumaci alkoholu.

U dospělých lidí jako neúspěšných osob se setkáváme s bezdomovci, rozvedenými jedinci, propuštěnými zaměstnanci, dále s alkoholiky, drogově závislými, s lidmi s poruchou osobnosti, apod. Dospělí lidé jsou neúspěšní proto, že se z určitého důvodu dostali na okraj společnosti a nejsou tak schopni se řádně začlenit, pracovat, a vytvářet rodinné prostředí.

„Do této skupiny můžeme zařadit velkou část takzvaných věčných smolařů. Známe ze svého okolí nešťastníky, rozvedené „nikoli vlastní vinou“, neúspěšné u zkoušek, neschopné najít si přiměřeného partnera, takové, které „každý napálí“, smolařské rodiče, kterým se „nevyvedly děti“, a další a další.“<sup>5</sup>

Do skupiny neúspěšných osob lze zařadit také osoby s tzv. syndromem vyhoření. Jedná se o osoby, které ztratí profesionální zájem či zaujetí pro určitou věc, kterou si vytyčí za cíl a již nedosáhnou, a které se v očích druhých i svých stali neúspěšnými.

### 2.2 Syndrom vyhoření

Mgr. Tomáš Petr uvádí, že „už po relativně krátké době se může dostavit syndrom vyhoření. Okolnosti vzniku jsou častý stres, frustrace z nenaplnění našich představ, velká emocionální zátěž, vliv pracovní zátěže (špatně pracovní podmínky, nesoulad týmu, autoritativnost vedení, míra svobody).

---

<sup>5</sup> HONZÁK, R., NOVOTNÁ V. *Jak se asertivně prosadit*. Praha: Grada Publishing, 2006, str. 82.

## **Schéma rozvoje vyhoření je vždy obdobné**

Zaměstnanec přichází na nové místo, do nové funkce plný optimismu, elánu, chce realizovat řadu svých plánů. Je nekritický k signálům únavy a trvale se přetěžuje. Přichází emocionální vyčerpání, odosobnění jako obrana před zhroucením. V konečné fázi přicházejí příznaky jako nespavost, bolesti hlavy, psychosomatická onemocnění, funkční poruchy. Kdykoliv v průběhu tohoto procesu lze vhodně zakročit. Jako účinná se ukazuje prevence vyhoření v náročných profesích.

## **Předcházení vyhoření**

### ***Vnitřní vlivy:***

- ❖ hledání smyslu našeho počínání,
- ❖ eliminace stresorů, snaha řešit konflikty,
- ❖ volba profese s respektováním osobnostní charakteristiky,
- ❖ zájem o vlastní zdraví, dostatek odpočinku, relaxace, zdravý způsob stravování.

### ***Vnější vlivy:***

- ❖ sociální podpora – rodinné zázemí, dobré pracovní podmínky (spolupráce v týmu)
- ❖ úprava prostředí, dobrá a funkční organizace práce
- ❖ pěstování dobrých vztahů s lidmi.

V posledních letech se na zátěžových místech stále častěji objevují preventivní programy, včetně terapeutického působení. V psychiatrii se setkáváme s bálintovskými skupinami (skupinová metoda řešení problému, která se hojně užívá v psychoterapii), individuální i týmovou supervizi, sezením týmu apod.<sup>6</sup>

## **2.3 Poruchy osobnosti a chování**

„Poruchy osobnosti jsou prezentovány extrémně vystupňovanými povahovými a charakterovými rysy, které vedou k poruchám sociální adaptace. Maladaptivní postoje a chování se projevují v široké oblasti osobních a sociálních situací, vedou k pocitům osobní

---

<sup>6</sup> MARKOVÁ, E., VENGLÁŘOVÁ, M., BABIAKOVÁ, M. *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada Publishing, 2006, str. 92.



nepohody a mají negativní vliv na pracovní a společenské fungování (trpí okolí nebo postižený). I když se jedná o trvalou povahovou odchylku od normy, podléhá porucha osobnosti určité dynamice. Počátky lze vystopovat v dětství, některé projevy se stárnutím zmírňují – agresivita, disociální projevy, některé zvyrazňují – paranoidita, deprese, dekompenzace.

K poruchám chování patří návykové a impulzivní poruchy, které jsou charakterizovány 1. neschopností odolat impulsu nebo pokušení udělat něco, co je nebezpečně, nemorální, 2. dále narůstajícím napětím před provedením činu a 3. vzrušením nebo uspokojením při provádění činu a bezprostředním uvolněním napětí po provedení činu.“<sup>7</sup>

### **Nejvýznamnější jednotlivé formy poruch osobnosti a klinický obraz**

- F60** Specifické poruchy osobnosti
- F60.0** Paranoidní porucha osobnosti
- F60.1** Schizoidní porucha osobnosti
- F60.2** Disociální porucha osobnosti
- F60.3** Emočně nestabilní porucha osobnosti
- F60.4** Histriónská porucha osobnosti
- F60.5** Anankastická porucha osobnosti
- F60.6** Úzkostná (vyhýbavá) porucha osobnosti
- F60.7** Závislá porucha osobnosti
- F60.8** Jiné specifické poruchy osobnosti
- F61** Smíšené a jiné poruchy osobnosti
- F62** Přetrvávající změny osobnosti
- F63** Návykové a impulzivní poruchy
- F64** Poruchy pohlavní identity
- F65** Poruchy sexuální preference
- F66** Psychické a behaviorální poruchy spojené se sex. vývojem a orientací
- F66** Jiné poruchy osobnosti a chování u dospělých

---

<sup>7</sup> SVOBODA, M., ČEŠKOVÁ, E., KUČEROVÁ, H. *Psychopatologie a psychiatrie*. Praha: Portál, 2006, str. 255.

## **Specifické poruchy osobnosti**

„Podle současného názoru převažují při rozvoji specifických poruch osobnosti vlivy dědičné a k nim se přidávají vlivy výchovné. Jedná se zřejmě o kombinaci vlivu temperamentu a charakteru.

U specifických poruch osobnosti se vnitřní prožívání a chování odchyluje od normy a očekávání v dané kultuře. Odchylka musí být zjevná alespoň ve dvou z následujících oblastí:

- ❖ poznávání – kognici (způsob vnímání, interpretování, utváření postojů)
- ❖ afektivitě, emotivitě
- ❖ zvládání impulzivity a uspokojování potřeb
- ❖ sociálním chování (vztah k jiným lidem a zvládání interpersonálních situací)

## **Léčba specifických poruch osobnosti**

V současnosti je nejvíce užívaným přístupem symptomově specifický farmakologický model, který se zaměřuje na farmakoterapii specifických symptomů. Je atraktivní, protože ovlivnění symptomů lze spolehlivě měřit, a zatím přinesl nejvíce praktických výstupů. Podle tohoto modelu můžeme rozdělit farmakoterapii na zaměřenou směrem ke zvládání krátkodobých akutních stavů, která se neliší od jiné krizové intervence v psychiatrii, a zaměřenou směrem k léčení dlouhodobé psychopatologie.“<sup>8</sup>

## **2.4 Dílčí závěr**

Výše popsané závislé a neúspěšné osoby jsou si v mnohých věcech blízké a ve svých charakteristikách se prolínají. Ve většině případech se stane, že se osoba patologicky závislá ať už na čemkoliv, se pro svou závislost a neschopnost své chování regulovat, začne zanedbávat své pracovní povinnosti, rodinu i přátele, a zákonitě se stane osobou neúspěšnou, protože je vyloučen se zaběhnutého sociálního prostředí, může s ním být rozvázán pracovní poměr, či je nedobrovolně rozveden a přijde o rodinu. Stejná věc může nastat i v opačném případě, kdy osoba neúspěšná hledá útěchu v jiných zájmech a snadněji pak propadne závislosti.

---

<sup>8</sup> SVOBODA, M, ČEŠKOVÁ, E., KUČEROVÁ, H. *Psychopatologie a psychiatrie*. Praha: Portál, 2006, str. 256, 265.

Zde je prostor pro sociálního pracovníka, který uvedeným osobám může poskytnout odbornou pomoc. Měl by se seznámit s problémy klienta, analyzovat je, a hledat možná východiska a způsoby začlenění do společnosti. „K tomu se váží procesy jako akulturace, enkulturace, sociální zrání, adaptace, sociálně pedagogické dění.“<sup>9</sup>

---

<sup>9</sup> KRAUS, B. *Sborník referátů k sociální pedagogice*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2005, str. 14.

## **3. OSOBY MENTÁLNĚ RETARDOVANÉ**

### **3.1 Vytyčení pojmu „mentálně retardovaná osoba“**

„Mentální retardace patří k poruchám intelektu. Dochází při ní k nedostatečnému rozvoji intelektu a tím pádem ke snížení rozumových schopností. Toto snížení nemusí postihovat rovnoměrně všechny složky intelektu.

Porucha je vrozená nebo vzniká v časném věku po narození. Příčiny jsou různé. Svou roli mohou sehrávat dědičné vlivy a také může dojít k poškození mozku v perinatálním období z toxických, metabolických nebo traumatických příčin.

Intelekt je souhrn rozumových schopností a vědomostí člověka. Inteligence je schopnost správně usuzovat, využívat získané znalosti, porozumět problémům a situacím a úspěšně je řešit. Vyšetřuje se standardizovanými intelligenčními testy a jejich výsledkem je intelligenční kvocient – IQ (jedná se o poměr mentálního věku k věku kalendářnímu, průměrná hodnota je 100). Inteligence existuje i u zvířat.<sup>10</sup>

### **3.2 Kategorie mentální retardace**

#### **Lehká mentální retardace (IQ 50 – 69)**

„Postižení v této oblasti často úspěšně zvládají život podobný zdravým dětem. Může se objevit opožděné osvojení řeči, ale v běžné komunikaci jsou většinou schopni řeč užívat účelně. Při dobrém vedení většina dosáhne samostatnosti v oblasti jídla, hygieny, oblékání a vyprazdňování. Jsou schopni se adaptovat na prostředí, ve kterém žijí. Jsou schopni absolvovat zvláštní, eventuálně základní školu, případně se vyučit řemeslu. Jejich psychika se vyznačuje nestálostí, sklony ke zkratkovitým reakcím, častými změnami zaměstnání, sníženou kritičností a zvýšenou sugestibilitou. Výraznější poruchy se projeví v abstrakci, v mechanické činnosti se někdy porucha nepozná.

---

<sup>10</sup> MARKOVÁ, E., VENGLÁŘOVÁ, M., BABIAKOVÁ, M. *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada Publishing, 2006, str. 306.

Obtíže mohou přijít v okamžiku, kdy jsou na ně kladeny nároky převyšující možnosti vývoje. Objeví se pak příznaky emoční lability, poruch adaptace. Takovým okamžikem bývá nástup školní docházky. Mohou se přidat specifické poruchy učení a poruchy soustředění. Spolu se sníženým výkonem je dítě stresované. Obtíže se spíše podobají normální populaci než mentálně retardovaným jedincům. Této oblasti péče se věnuje pedagogicko-psychologické poradenství.

### **Středně těžká mentální retardace (IQ 35 – 49)**

Charakteristickými znaky jsou pomalu se rozvíjející chápání a užívání řeči (někteří se mluvit nenaučí a používají gestikulaci), opožděná schopnost starat se o sebe a malá zručnost. Zpravidla jsou pohybliví, aktivní, schopní jednoduchých sociálních kontaktů. Existují velké rozdíly mezi jednotlivci. Jsou ovlivněni nejen stupněm postižení, ale také úrovní péče o retardované. Mají chudou slovní zásobu, která vyplývá i z minimální schopnosti abstrakce. Na první pohled je patrná řada tělesných degenerativních znaků.

Školní docházka bývá realizována ve speciálních školách, kde si děti mohou osvojit základy čtení, psaní, počítání. Speciální programy slouží k rozvoji omezených schopností.

V dospělosti jsou schopni vykonávat lehkou manuální práci s dohledem. Někdy je nutný dohled i při každodenních činnostech.

Pokud je přítomno další duševní onemocnění, je obtížně diagnostikovatelné pro poruchy komunikace.

### **Těžká mentální retardace (IQ 20 – 34)**

Podobná středně těžké mentální retardaci s výraznějším snížením schopností. Je přítomno značné snížení motoriky, přidružené defekty. Jedná se o jedince nevzdělatelné, ale vychovatelné.<sup>11</sup>

---

<sup>11</sup> MARKOVÁ, E., VENGLÁŘOVÁ, M., BABIAKOVÁ, M. *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada Publishing, 2006, str. 306, 307

### **Hluboká mentální retardace (IQ nižší než 20)**

Jedinci jsou těžko schopni porozumět požadavkům nebo instrukcím. Často jsou imobilní, inkontinentní a zvládnou pouze základy neverbální komunikace. Z důvodu nepatrné schopnosti pečovat o sebe vyžadují stálou pomoc a dohled. Mají tupý výraz, minimální řečové projevy, vydávají spíše jen neartikulované zvuky. Objevují se u nich somatické odchylky, defekty smyslových orgánů, poruchy CNS. Jsou nevzdělatelní a nevychovatelní.

Pro úplnost ještě chybí pojem slaboduchost neboli mentální subnorma, které se používají pro poruchy intelektu nedosahující stupně mentální retardace. Jedná se o jakýsi přechod mezi normou a mentální retardací. Jedinci jsou vzdělavatelni v normálních školách, mají ale špatný prospěch. V běžném životě se porucha projeví až při selhávání při náročnějších samostatných úkolech.

Všechny formy poruch intelektu je nutno odlišit od zanedbanosti, která je důsledkem nedostatečné výchovy a výuky, nebo výchovy a výuky ve ztížených podmínkách. Přerázením jedince do vhodných podmínek se úroveň intelektových schopností zlepší.<sup>12</sup>

## **3.3 Formy péče a vzdělávání jedinců s mentálním postižením**

### **Rozdělení péče podle její formy**

#### ***Rodinná péče***

„Mentální retardace je v určitém směru limitující a omezující, ale při vhodném podnětném prostředí lze zvládnout péči o dítě v rodině. Již se ustoupilo od trendu 24hodinové péče v rodině, realizované zpravidla matkou. Vhodná kombinace je rodina doplněná denními aktivitami.

Rodina je první sociální skupina, kde dítě získává zkušenosti se světem. Je ovlivněna:

**1. Vnějšími faktory** (ekonomická úroveň rodiny, sociální síť), které lze zlepšit intervencemi státu či organizací pro podporu rodin.

---

<sup>12</sup> MARKOVÁ, E., VENGLÁŘOVÁ, M., BABIAKOVÁ, M. *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada Publishing, 2006, str. 308.

**2. Vnitřními faktory** jsou hůře ovlivnitelné. Rodině chybí historická zkušenost jako v péči o zdravé dítě. Postupuje tedy často systémem pokusů a omylů. Navíc je výchova a péče o mentálně retardované dítě opředena řadou mýtů. Příchod postiženého jedince naruší vztahy v rodině. Objevují se spekulace o vině. Rodiče jsou na takovou roli málo připraveni, domnívají se, že dítěti nemohou dostatečně pomoci. Na postižení není lék, je potřeba se smířit s trvalostí stavu. Nejprve se rodiče intenzivně snaží, ale po velké aktivitě přichází malý výsledek doprovázený beznadějí a smutkem.

Vytvoření vztahu rodič – dítě je velmi komplikované. Nesouvisí pouze s hloubkou postižení dítěte. Důležitá je otázka týkající se dalších dětí v rodině. Je třeba vyvarovat se extrémům. Na jedné straně jde o upřednostnění postiženého dítěte na úkor zájmů a potřeb ostatních dětí (někdy i dospělých) v rodině. Sourozenci se právem cítí přehlíženi. Negativní prožitky se mohou změnit v nenávisť k sourozenci, chování se stane nepřijatelným. Druhým extrémem je odstrkování (někdy i fyzické, odeslání do ústavní péče). Setkáme se s případy, že děti nevědí, že mají nemocného sourozence někde v ústavní péči. Mohou tak prožívat obavy, jak se mu daří, jak vypadá, proč ho rodiče nechtějí apod. Rovněž velké přetížení zdravých dětí může být následkem rodičovského zklamání z postiženého dítěte.

Dítě s mentální retardací potřebuje dlouhodobé upoutání k jedné osobě, zpravidla to bývá matka. Trendem je, aby se kromě této stabilní osoby střídalo v péči více lidí včetně profesionálů. Je to oboustranně prospěšné. Příliš těsná vazba neumožní dítěti učit se být s jinými lidmi, je ochuzeno o sociální kontakty s jinými dětmi. Matka (či jiná pečující osoba) je chronicky přetížená. Velké problémy nastanou, když pečovatel nezvládá péči o postiženého člověka (věk, zvýšené nároky na péči). V dospělosti je obtížné přivykat na jiný způsob života.

Někteří rodiče kladou na dítě velké nároky. Domnívají se, že intenzivním učením a stimulací dojde ke zlepšení. Dobrá péče je jistě prospěšná, nesmí však dítě přetěžovat a klást na ně nesplnitelné nároky. Dítě je pak smutné, někdy agresivní. Rodiče prožívají zklamání. Naopak výchova vedoucí k posílení schopností a sebevědomí je velmi užitečná a pro dítě příjemná.<sup>13</sup>

---

<sup>13</sup> MARKOVÁ, E., VENGLÁŘOVÁ, M., BABIAKOVÁ, M. *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada Publishing, 2006, str. 308, 309.

## ***Ústavní péče***

Ústavní péče je upravena v zákoně č. 108/2006 Sb., o sociálních službách. V §52 uvedeného zákona je uvedeno:

„Sociální služby poskytované ve zdravotnických zařízeních ústavní péče.

(1) Ve zdravotnických zařízeních ústavní péče se poskytují pobytové sociální služby osobám, které již nevyžadují ústavní zdravotní péči, ale vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nejsou schopny se obejít bez pomoci jiné fyzické osoby, a nemohou být proto propuštěny ze zdravotnického zařízení ústavní péče do doby, než jim je zabezpečena pomoc osobou blízkou nebo jinou fyzickou osobou nebo zajištěno poskytování terénních nebo ambulantních sociálních služeb anebo pobytových sociálních služeb v zařízeních sociálních služeb.

(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

- a) poskytnutí ubytování,
- b) poskytnutí stravy,
- c) pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu,
- d) pomoc při zvládání běžných úkonů péče o vlastní osobu,
- e) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- f) sociálně terapeutické činnosti,
- g) aktivizační činnosti,
- h) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.<sup>14</sup>

## **3.4 Mentálně retardované osoby jako oběti i pachatelé trestných činů, východiska a pomoci**

### **Mentálně retardované osoby jako oběti trestných činů**

Ing. Jozef Slobodník, výkonný ředitel Sdružení zdravotně postižených v ČR, k násilí na zdravotně postižených osobách, do jejíž podkategorie patří mj. i mentálně retardované osoby, uvedl:

---

<sup>14</sup>Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.



„Pokud by někdo položil obecně otázku, co vlastně víme o násilí proti zdravotně postiženým, pak by asi nutně zněla odpověď - velmi málo. Hlavní příčiny, proč toho dosud o této problematice tak málo víme, spočívají v některých specifických faktorech, které jsou s násilím proti zdravotně postiženým lidem spojeny.

Významným faktorem je strach, který plyne z vědomí omezených možností obrany před odvetou za oznámení činu, ze specifík prostředí, v němž postižený člověk žije, ze specifík vztahu k pachateli i z následků, které pro něj vyplývají v případě, že se trestnou činností příslušným orgánům nepodaří náležitým způsobem dokázat.

Pro trestnou činnost a jiné formy násilí proti zdravotně postiženým je tedy typická vysoká míra latence plynoucí ze strachu i specifík prostředí. Specifika prostředí výraznou měrou ovlivňují i vztah oběti k pachateli. Téměř poloviční podíl domácnosti jako prostředí, v němž k násilí dochází, signalizuje podstatně větší podíl blízkých osob na trestné činnosti, než tomu bývá u jiných obětí. I toto specifikum hraje významnou roli při zjišťování a vyšetřování této trestné činnosti. Pokud jde o ústavní zařízení, i zde hraje často roli vztah mezi obětí a pachatelem. Za specifický faktor se považuje velikost ústavů, s jejímž růstem se zvyšuje anonymita pachatele.

S výjimkou sexuálního zneužívání je struktura násilí proti zdravotně postiženým prakticky totožná se strukturou násilí páchaného na starých lidech. Za nejohroženější skupinu zdravotně postižených jsou považovány zdravotně postižené dívky a ženy, u nichž se odhaduje, že jsou desetkrát častěji zneužívány a znásilňovány než zdravé ženy. Důvod této skutečnosti je naprosto zřejmý: podstatně menší schopnost se útočníkovi obránit. Riziko je dále zvyšováno tím, že úzké tělesné a duševní kontakty, které jsou spojeny se sociálními službami a péčí o zdravotně postižené osoby, vytvářejí pro tento typ delikvence velmi příhodné podmínky. V tomto směru lze za "riziková povolání" označit pečovatele, sociální pracovníky, lékaře, psychiatry, pracovníky v nemocnicích a jiných sociálních zařízeních, osobní asistenty apod. Za nejohroženější skupinu jsou považovány ženy a dívky, které žijí v ústavním prostředí a mají kombinované nebo těžké tělesné či mentální postižení.<sup>15</sup>

---

<sup>15</sup> <http://bkb.juristic.cz/80386/old>

Mentálně retardované osoby jsou dále zneužívány k páčání trestné činnosti. Nejčastěji se jedná o krádeže, vloupání do vozidel, loupeže na nezletilých a starých osobách. Tito lidé jsou rychlí, obratní, nesvéprávní a proto trestně neodpovědní a před soudem nevěrohodní. Mentálně retardovaní jsou také často jako oběti sexuálního zneužívání, prostituce i dětské pornografie. Ze strany návodců jsou zneužíváni jako „bílí koně“, kdy je využito jejich slabomyslnosti, snadné ovlivnitelnosti, nevěrohodnosti, handicapu, duševní nerovnováhy a lability.

### **Mentálně retardované osoby jako pachatelé trestných činů**

Trestná činnost mentálně retardovaných osob přichází v úvahu jen u osob s lehkou a středně těžkou mentální retardací. Osoby lehce mentálně retardované (debilní) se trestných činů dopouštějí většinou pod vlivem jiné „zdravé osoby“, která využije jejich sugestibility a k tomuto činu je navede. Pod vlivem druhé osoby jde nejčastěji o krádeže a vloupání do různých objektů. Výjimkou nejsou ani násilné trestné činy a útoky vůči lidem nebo zvířatům. Osoby se středně těžkou mentální retardací (imbecilové) se dopouštějí násilných trestných činů většinou se sexuálním kontextem. Jedná se o veřejné pohoršení, kdy nejsou schopni rozpoznat zda se nevhodně projevují či nikoliv (obnažování se na veřejnosti, onanie apod.).

### **Východiska a pomoci mentálně retardovaným osobám**

„Stane-li se obětí násilí zdravotně postižený občan, předpokládá to ze strany orgánů zabývajících se jeho případem specifický přístup daný zejména druhem handicapu postižené osoby. Prvním v řadě je zpravidla policista, z nichž mnohý se při styku se zdravotně postiženými občany cítí velmi nejistý. Proto je třeba připravit zejména nové policisty jak jednat v těchto situacích, naučit je vhodným způsobům komunikace s určitými skupinami osob, a to ať už jde o zdravotně postižené či starší občany nebo příslušníky jiných národností.“<sup>16</sup>

---

<sup>16</sup><http://bkb.juristic.cz/80386/old>

Dále by bylo vhodné a zapotřebí, aby v ČR vznikly programy, které jsou osvědčené a fungují v severských zemích anebo v západní Evropě, kde se mimo dohledu, kontroly a podchycení trestných činů vůči osobám s mentálním či zdravotním postižením zabývají:

- opatřením na vytvoření lepší kooperace mezi lékaři a policejními orgány,
- interpretací o násilí vůči zdravotně či mentálně postiženým do vzdělávacích a jiných programů personálu, který přicházejí do styku se zdravotně či mentálně postiženými, a to včetně personálu nestátních organizací,
- příslušným opatřením ve vymezování požadavků na kvalitu a způsob poskytování sociálních služeb,
- informováním rodinných příslušníků i samotných zdravotně či mentálně postižených o dané problematice,
- architektonickými požadavky na výstavbu ústavů sociální péče, včetně stanovení jejich maximální kapacity,
- informací a poradenstvím a řadou dalších opatření.

### 3.5 Dílčí závěr

„Ve vztahu společnosti k duševně nemocným už sice nastal určitý pokrok, ale stále ho nemůžeme hodnotit jako uspokojivý. Ani problematika duševního zdraví se nerozvíjí natolik, jako problematika tělesného zdraví. Světová federace duševního zdraví (součást WHO) proto vyjádřila v poslední Luxorské deklaraci lidských práv duševně nemocných, že osoby diagnostikované profesionálně anebo veřejností jako duševně nemocné, mají všechna práva jako ostatní členové společnosti a především právo na důstojnost, humánní a kvalifikované léčení a v případě omezování osobní svobody právo se odvolat.“<sup>17</sup>

O začleňování zdravotně či mentálně postižených žáků do tříd ke zdravým žákům, se zabývala Dr. Zenoj Gojdzicová, kdy mj. uvádí, že „v současnosti lze vyzorovat tendenci začleňovat stále větší počet postižených žáků do systému integrovaného vzdělávání, což se odrazilo v záměrech reformy inkluzivního vzdělávání; reformy zavedené v roce 1999. Přes četné bezesporné výhody vyplývající ze společného vzdělávání mentálně postižených žáků a jejich vrstevníků se zdravým vývojem je nutno si uvědomovat potenciální nebezpečí

<sup>17</sup> Časopis Policista, č. 3, 2003, str. 16.

spojené s nepřipraveným začleňováním handicapovaných dětí do běžných škol. Jedním z nejdůležitějších ohrožení je ignorování podstaty socializace postiženého dítěte ve skupině vrstevníků.<sup>18</sup>

Jako každý rok od roku 1992, kdy Valné shromáždění OSN vyhlásilo 3. prosinec Mezinárodním dnem postižených lidí, si v tento den připomínáme a uvědomujeme, že bychom se měli co nejvíce snažit těmto lidem pomoci se začlenit do společnosti, aby se v naší přítomnosti cítili jako mezi svými. Dle odhadnutých údajů se uvádí, že v ČR žije asi 1,3 milionů hendikepovaných lidí, což odpovídá více než 10% obyvatelstva v ČR, kterým bychom tedy měli pomoci, alespoň v „jejich“ den.

Osoby závislé, neúspěšné a mentálně retardované jsou objekty pomoci sociální pedagogiky. Těmto osobám můžeme pomoci dvěma základními metodami sociální pedagogiky. Tou první je metoda obecná - kompenzační, která usiluje o převýchovu a práci s asociálními lidmi, dále o rekvalifikaci, dobrou legislativu, či boj s drogami. U druhé dílčí metody jde o výchovu a pomoc v rámci školních činností, práce ve volném čase, práce s problémovými jedinci, preventivní činnost, metody sociální péče a zájmové činnosti dospělých.

Metody sociální pedagogiky se týkají osob, které se vymykají „normě“, čili asociální, nepřizpůsobiví, delikventi apod.

---

<sup>18</sup> <http://www.sikana.org/pdf/gajdzica.pdf>

## 4. OBĚTI A PACHATELÉ TRESTNÝCH ČINŮ

### 4.1 Vytyčení pojmu „nezletilá a mladistvá osoba“

**Nezletilá osoba** je ta, která nedovršila patnáctý rok svého věku. V trestním zákoně se v § 11 uvádí. „Kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.“<sup>19</sup> To znamená, že ať se tato osoba dopustí sebevětšího zavrženíhodného jednání, nemůže být soudy ČR pravomocně odsouzena. Pokud se nezletilá osoba dopustí trestného činu, tak v jejím případě se hovoří o tom, že se dopustila činu jinak trestného.

Nezletilé osoby jsou v podstatě schopny nabývat všech práv a povinností. Právní úkony, které sami činí, jsou však platné jen tehdy, pokud svou povahou odpovídají jejich rozumové a mravní vyspělosti. V ostatních případech musí nezletilého zastoupit jeho zákonný zástupce.

V občanském zákoníku se v § 8 odst. 1 uvádí, že „způsobilost fyzické osoby vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti (způsobilost k právním úkonům) vzniká v plném rozsahu zletilostí“.<sup>20</sup> Ve 2 odst. stejného paragrafu se píše, že „zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku. Před dosažením tohoto věku se zletilost nabývá jen uzavřením manželství. Takto nabytá zletilost se neztrácí ani zánikem manželství ani prohlášením manželství za neplatné.“<sup>21</sup>

**Mladistvá osoba** je ta, která dovršila patnáctý rok svého věku, ale nedovršila osmnáctý rok. Pokud se tato osoba dopustí trestného činu, tak se v jejím případě jedná o provinění, za které může být pravomocně odsouzena.

Pokud mladistvá osoba opakovaně páchá trestnou činnost, případně s ní jsou výchovné problémy jak doma, tak i ve škole, může soud nařídit ochrannou ústavní výchovu. Tato osoba je pak umístěna do výchovného ústavu.

---

<sup>19</sup> Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

<sup>20</sup> Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

<sup>21</sup> Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Jestliže nezletilý uteče z tohoto zařízení, poruší tím rozhodnutí soudu. Spáchá tedy čin jinak trestný. Policie ČR věc odloží pro nedostatek věku a podá o tom zprávu příslušnému státnímu zástupci, který o věci dál rozhodne. Pokud jde o mladistvého do 18let, který se dopustí provinění „maření výkonu úředního rozhodnutí“, může být podle zákona potrestán odnětím svobody až na 6 měsíců nebo peněžitým trestem. V případě mladistvých se ze zákona trestní sazba snižuje o polovinu. Peněžitě tresty se u mladistvých osob neukládají, protože nejsou dosud samostatně výdělečně činné.

## 4.2 Viktimologie

Podle Bašteckého se „viktimologie zabývá oběťmi trestných činů, jejich typologií a předpoklady stát se obětí trestného činu. Viktimologie se také věnuje problematice obětí z hlediska jejich vyrovnávání se s trestným činem, který na nich byl spáchán. Proces, kterým se člověk stává obětí trestného činu se nazývá viktimizace.“

### Předmět viktimologie

Viktimologie zkoumá zejména tyto jevy:

- ❖ osoba oběti (její biologické, psychické a sociální vlastnosti),
- ❖ vztahy mezi obětí a pachatelem,
- ❖ proces viktimizace (zejména role oběti v něm),
- ❖ role oběti v procesu odhalování, vyšetřování a soudního projednávání věci ,
- ❖ pomoc oběti, způsoby jejího odškodnění a rehabilitace,
- ❖ ochrana občanů před viktimizací.

### Viktimizace

Je to tedy proces, ve kterém se člověk stává obětí trestného činu. Na viktimizaci se podílí chování pachatele a oběti, reakce sociálního okolí a způsob přijetí role oběti. Viktimizace představuje silně stresující událost, která je nečekaná, náhlá a nepředvídatelná. To znamená, že je prakticky nemožné se na ni připravit a je obtížné se s ní rozumově i emocionálně vypořádat. Bývá nemožné se jí vyhnout. Převládá pocit zaskočení a vyskytuje se otázka „proč zrovna já“.

### ***Viktimizace prochází třemi fázemi:***

1. Fáze šoku, kdy je osoba zaskočena nečekanou a kritickou situací, jedná a cítí se zmateně. Zde se uplatňují obranné mechanismy.

2. Fáze nastupující adaptace, kdy se osoba s kritickou situací vyrovnává, zpracovává prožité trauma a k prožité události se vrací. Poškozený bývá pod vlivem pocitů viny, odporu a smutku.

3. Fáze konečné adaptace, kdy osoba zpracovává zbytky traumatu, a její osobnostní založení má podíl na délce opětovného začlenění do společenského a pracovního života.

### ***Typologie obětí, dle Mendelsohna:***

1. úplně nevinná oběť (např. osoba, kterou srazí řidič vozidla),

2. oběť s malým podílem viny (např. žena, která je znásilněna, a to v místě se špatnou pověstí),

3. oběť, jejíž podíl viny je stejný anebo totožný s pachatelem (např. sebevražda),

4. oběť, jejíž podíl viny je vyšší než podíl viny pachatele (např. žena, která má vyzývavé oblečení, flirtuje s mužem, přivede si jej domů a poté odmítne pohlavní styk),

5. oběť, jejíž podíl viny je podstatně vyšší než pachatele (např. usmrcení v sebeobraně),

6. simulující oběť (např. lživé obvinění ze znásilnění).

### **Viktimita**

Je náchylnost osoby k tomu, aby se stala obětí trestného činu. Jedná se o povahové rysy, které předurčují člověka k tomu, být obětí trestného činu. Jde především o nezdrženlivost, silnou extrovertnost, emoční labilitu, špatné sociální zázemí. Tyto rysy jsou ve většině věcí shodné s rysy pachatelů. Viktimitu zvyšuje buď nadměrná viditelnost (známé tváře ze společnosti), anebo sociální izolace (důchodci, bezdomovci).

S pomocí obětem trestných činů se na našem území většinou zabývají sociální pracovníci z nestátních organizací, např. Bílý kruh bezpečí. Pro samotné oběti by bylo jistě vhodné, kdyby se o ně v prvopočátku postarali a pomohli jim lidé, kteří jsou s nimi v kontaktu jako první, což jsou ve většině případů policisté. Ti však nejsou na kontakt s obětí trestného činu dostatečně proškoleni. Pro samotné oběti může být špatně zvolená pomoc další přítěží. Nejvhodnější alternativou by bylo, kdyby sociální pracovník byl v kritické situaci

přítomen a úzce by spolupracoval s policistou i obětí. Mohl by poskytnout důležité informace, kde najít adekvátní pomoc, na koho se obrátit v oblasti práva, jak to probíhá u soudu, apod.

## **4.3 Kriminalita mládeže**

### **Kriminalita**

Nebo-li zločinnost je „výskyt trestného chování neboli chování kriminálního, vyjádřený souhrnem trestných činů spáchaných ve společnosti. Pojem je vymezen platným trestním právem, které stanoví, jaké protispolečenské chování se vzhledem ke své nebezpečnosti považuje za trestné činy, případně za další kategorie deliktů stíhaných soudními orgány.“<sup>22</sup>

### **Delikvence mládeže**

Průcha ve své knize pod pojmem co je to delikventní jednání mládeže uvádí, že jsou to „všechny typy jednání mládeže, jež porušují sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků.“<sup>23</sup>

### **Kvalitativní změny v oblasti kriminality mládeže**

Během posledních deseti let byla v trestné činnosti mládeže zaznamenána řada kvalitativních změn. Při páchání trestné činnosti je zaznamenávána rostoucí agresivita a brutalita. Různé formy násilností se více než v minulosti vyskytují mezi dětmi ve školách (šikana). Novou formou trestné činnosti mládeže je trestná činnost motivovaná nacionalismem a rasismem. Mládež se podílí na trestné činnosti související s prostitucí. Nebezpečnou a obecně ohrožující trestnou činností mládeže jsou anonymní hrozby - požáry, výbuchy. V nepoměrně významnější formě se oproti minulosti vyskytuje mezi mládeží trestná činnost spojená s různými druhy závislostí a s výrobou a distribucí omamných a psychotropních látek. Tento trend bude zřejmě nadále vzrůstat.

---

<sup>22</sup> MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., et. al., *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996., str. 539.

<sup>23</sup> PRŮCHA, J., et. al. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998, str. 38.



Mládež (zejména trestně neodpovědné děti) je častěji než v minulosti zneužívána k páchání trestné činnosti a zapojována do “profesionálních” organizovaných zločineckých skupin (např. typování při vykrádání bytů a dalších objektů, krádeží automobilů a věcí z automobilů, organizované krádeže v obchodech).

### **Specifické prvky trestné činnosti mládeže**

Trestná činnost dětí a mladistvých se v mnoha ohledech liší od trestné činnosti ostatních věkových skupin pachatelů. To je dáno stupněm psychického a somatického vývoje, vlastnostmi, zkušenostmi i motivy k páchání trestné činnosti. Mládež ji páchá častěji se spolupachateli a ve skupině. Ve většině případů je páchána živelně pod vlivem momentální situace (převládá emotivní motivace oproti rozumové). Impulsem je v řadě případů alkohol, případně jiná návyková látka zvyšující agresivitu a nepřiměřené reakce. Příprava trestné činnosti je nedokonalá, obvykle schází prvek plánování, častá je i nedostatečná příprava vhodných nástrojů ke spáchání trestného činu. Vyznačuje se neúměrnou tvrdostí, která se projevuje devastací, ničením předmětů a znehodnocením zařízení.

Některé znaky způsobu spáchání trestné činnosti souvisejí se somatickými znaky pachatele, např. vyšší rychlostí pohybu, mrštností, obratností, menší postavou a nižší váhou.

Výběr předmětu útoku je určován jiným hodnotovým systémem než u dospělých. Mladí pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí (např. automobily, motocykly, videa, televizory, oblečení, zbraně, nože, alkohol, cigarety, léky apod.). Věci získané z trestné činnosti bývají rozdělovány ve skupině. Finanční prostředky se zpravidla utrácejí také společně. Při dělení je patrná hierarchie a podíl na spáchané trestné činnosti.

### **Příčiny delikventního chování mládeže**

Kriminologické výzkumy a zkušenosti sociálních pracovníků, policistů, trestních soudců a státních zástupců i personálu věznic potvrzují, že pachatelé trestné činnosti mají celou řadu společných sociálních charakteristik. Jde o kombinaci tzv. znaků anomických syndromů a společných “zkušeností”, které do značné míry předurčují jejich asociální

vývoj. K nejtypičtějším patří disfunkční rodina, změna opatrovnických vztahů v dětství a dospívání (např. umístění do ústavní výchovné péče), problémy související se školní docházkou, ztroskotání v povolání, generační úpadek, nízký sociální statut, sociální a kulturní vyloučení, nestrukturovaný volný čas trávený převážně mimo rodinu a s vrstevníky, poruchy chování a neovladatelnost, snížený intelekt, drogová a alkoholová závislost, extrémistické postoje, apod. Tyto, tzv. prediktory delikventního chování, jsou důsledkem celé řady příčin a okolností, které delikventnímu chování předcházely, provázely jej a umocňovaly jeho vývoj.

### ***Příčiny sociálně delikventního chování lze zásadně členit do dvou kategorií:***

**K první skupině** patří vnitřní příčiny spojené přímo s osobou pachatele. Jsou to faktory biologické, psychologické a fyziologické, které tkví ve zděděných a vrozených vlastnostech jedince, v jeho fyzické a psychické konstituci a v raném vývoji.

**Druhou skupinu** tvoří příčiny vnější. V širším i užším slova smyslu souvisejí se sociálním prostředím, v němž jedinec žije, bydlí a komunikuje. Tato skupina příčin zásadně ovlivňuje proces socializace - vrůstání jedince do společnosti i jeho schopnost přijímat obecně uznávané normy a vzory chování.

### ***Specifický vliv na šíření sociálně patologických jevů***

Na mládež má také nepochybně vliv rychlost kulturních a sociálních změn probíhajících v České republice. Tyto změny předstihují přirozený generační posun v řadě životních postojů, zkušeností a zvyklostí. Dosavadní sociální hodnoty a standardy jsou odmítány a pro nové chybí nejenom podmínky, ale zejména odpovídající diferencované a přístupné vzory s jasnější strukturou. Do osobního, rodinného i sociálního života se negativně promítá i identifikace s nevhodnými vzory v oblasti postojů a chování, destabilizace stávajících norem a hodnot, a s tím spojený stres a nejistota. Výsledkem je zdání, že "všechno je možné", případně, že nic není nemožné. Tato situace tak s sebou přináší řadu sociálně patologických důsledků - např. netrpělivou snahu rychle se přiblížit "novému životnímu stylu". Ten je ovšem některými osobnostně nezralými jedinci chápán pouze jako soubor hmotných znaků, jichž je třeba dosáhnout, a to i za cenu nelegitimních metod, včetně trestné činnosti.

Negativní vývoj je determinován mírou rizikových faktorů, které na něj působily zejména v dětství a dospívání. Kriminální delikvenci předchází celá řada signálů.

### **Sociálně nežádoucí jevy ohrožující mládež a děti**

„Jako sociálně nežádoucí (případně až patologické) jevy jsou označovány takové formy chování, které mají relativně hromadný charakter a svými negativními důsledky ohrožují nejen příslušného jedince, ale také společnost. Do této kategorie přiřazujeme například závislosti na návykových látkách (alkohol a další drogy), vážnější poruchy společenského zařazení, které představuje delikvence (šikana, vandalismus, sprejerství, prostituce atd.), příslušnost k extremistickému hnutí nebo náboženské sektě. V poslední době sem řadíme též poruchy sebepojetí, podmíněné módními vlivy, jež svými důsledky ohrožují nejprve zdraví řady mladých lidí a v určitých případech i životy postižených. Poruchy příjmu potravy a bigarexie nemají zdánlivě charakter něčeho společensky nežádoucího, ale najednou si vyžadují nemalé prostředky na nutnou léčbu, jako je tomu u drogových závislostí – a také zde dochází k poruchám sociálního zařazení dospívajících – i k jejich zbytečným úmrtím.“<sup>24</sup>

## **4.4 Dílčí závěr**

„Je prokázáno, že dobře naplánovaná strategie prevence kriminality nejenže předchází trestné činnosti a viktimizaci, ale podporují bezpečnost společnosti a přispívají k udržitelnému rozvoji států. Zlepšují kvalitu života a přinášejí dlouhodobé výhody ve smyslu snižování nákladů spojených se systémem trestní justice i dalších společenských nákladů vyplývajících z trestné činnosti.“<sup>25</sup>

Je tedy zapotřebí preventivně působit na všechny občany a zejména na ty nejmladší, dávat jim za vzor reprezentující typy lidí, výchovně je vzdělávat, motivovat je a pokud možno regulovat jejich volný čas a věnovat se jim. Pokud jsou děti a mládež takto usměrňováni, tak se pod vlivem výchovy, získaných morálních zásad a vhodně vyplněného volného času nedopouštějí kriminálních chování.

---

<sup>24</sup> VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2007, str. 354, 355.

<sup>25</sup> Směrnice pro prevenci kriminality, rezoluce Hospodářské a sociální rady OSN č. 2002/13.

## **5. VÝCHODISKA, PREVENCE A POMOC**

Mezi východiska můžeme zařadit Orgány sociální péče o dítě při každém městském úřadě, psychologické poradny, lékaře, probační a mediační službu. U dětí to může být rozhovor mezi učitelem a rodičem, pedagogicko-psychologická poradna, výchovný poradce, výchovné ústavy, atd.

### **5.1 Probační a mediační služba ČR**

Probační a mediační služba ČR se řídí a je upravena zákonem č. 257/2000 Sb. ze dne 14. července 2000.

Probační a mediační služba usiluje o zprostředkování účinného a společensky prospěšného řešení konfliktů spojených s trestnou činností a současně organizuje a zajišťuje efektivní a důstojný výkon alternativních trestů a opatření s důrazem na zájmy poškozených, ochranu komunity a prevenci kriminality.

Probační a mediační služba ČR představuje novou instituci na poli trestní politiky, vychází ze součinnosti dvou profesí – sociální práce a práva, zejména trestního. Vyváženým propojením obou se vytváří nová multi-disciplinární profese v systému trestní justice.

Kraus má na smysl mediační práce v oblasti trestné činnosti názor takový, že tato práce by měla „zprostředkovat kontakt mezi pachatelem a obětí (poškozeným), pomáhat v hledání řešení přijatelného pro obě strany (veřejný zájem) a umožnit jim vyhnout se trestnímu řízení a postihu.

Probace je vykonávání dohledu nad osobou, které byl uložen podmíněný trest (zkušební doba). Tento dohled má ochránit odsouzeného i jeho okolí. Formou probace je však i kontrola nad výkonem přiměřených závazků, které ukládají pachatelům za povinnost podrobit se různým programům (léčba závislostí, zvyšování pracovní kvalifikace nebo sociálně psychologický či terapeutický výcvik).

Postupů mediace a probace se využívá v souvislosti s hledáním alternativních cest k řešení kriminálního jednání. V našich zemích se začínají uplatňovat až v 90. letech 20. století. Probační a mediační služba je oficiálně zavedena 1.1.2001 zákonem č. 257/2000 Sb, o probační a mediační službě.

Celé úsilí vychází ze snahy snižovat kriminalitu dětí a mladistvých (prvotrestaných), vytvářet podmínky pro zachování jejich integrace. Vzhledem k tomu by mělo být mladistvým pachatelům, kteří se přiznají ke spáchání trestného činu, nabídnuto alternativní soudní řízení. Díky tomu, že v případě takového postupu si mladistvý udrží rodinné vazby i vztahy v komunitě a že jeho trestní rejstřík zůstane čistý, má pak větší naději na resocializaci.

Mediace a probace tedy zajišťuje odklon v trestním řízení (institut narovnání, podmíněčně zastavení trestního stíhání, probační dohled při podmíněčném odsouzení) a vytváří podmínky pro alternativní tresty (obecně prospěšné práce). Zohledňuje tak zájmy obviněných (odsouzených), poškozených (obětí) i zájmy společnosti.

### **Probační a mediační činnost si klade následující cíle:**

- ❖ integrace pachatele – jeho začlenění do života společnosti
- ❖ participace poškozeného – jeho zapojení do procedury odškodnění,
- ❖ obnovení pocitů důvěry v systému spravedlnosti,
- ❖ ochrana společnosti – účinné řešení konfliktních a rizikových stavů spojených
- ❖ s trestním řízením a efektivní realizací alternativních trestů a opatření

### **Úspěšnost probační a mediační služby souvisí s předpoklady:**

- ❖ legislativními, teoretickými (zkoumání modelů mediace apod.),
- ❖ praktickými (podmínky aplikace v praxi),
- ❖ kvalifikačními,
- ❖ profesionálními (systematické vzdělávání, výcvik),
- ❖ marketingovými (reklama, popularizace).“<sup>26</sup>

---

<sup>26</sup>KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, str. 188, 189.

## **Probační programy pro mladistvé podle zákona č. 218/2003 Sb.**

Tyto programy jsou jedním z možných výchovných opatření, které lze podle zákona uložit se souhlasem mladistvého. Toto výchovné opatření lze mladistvému uložit jak v rámci přípravného řízení (tj. ještě v době před pravomocným rozhodnutím soudu pro mládež), tak i v rámci vykonávacího řízení (tj. po pravomocném rozhodnutí soudu v dané věci).

Po pravomocném rozhodnutí státního zástupce či soudce o uložení vhodného probačního programu probační úředník – specialista pro práci s mládeží, společně s poskytovatelem probačního programu sjednávají podmínky jeho výkonu. S mladistvým je sepsána dohoda o zařazení do probačního programu a jsou mu podrobně vysvětleny všechny povinnosti a práva, která se jeho účasti v probačním programu týkají.

Probační a mediační služba je pověřena dohledem nad výkonem probačního programu. Z tohoto důvodu je úředník v pravidelném kontaktu s poskytovatelem programu a je průběžně informován o tom, jak se mladistvému v programu vede. Za tímto účelem poskytovatel zpracovává písemné zprávy o účasti mladistvého v programu, zpravidla formou průběžné a závěrečné zprávy. Tyto zprávy poté předává Probační a mediační služba státnímu zástupci či soudci a informuje je o plnění programu mladistvým.

## **5.2 Prevence kriminality**

Preventivní programy se uskutečňují v rámci celostátním, regionálním i místním, a to na úrovni primární, sekundární a terciární.

### **Prevence kriminality zahrnuje:**

- ❖ **sociální opatření** - zabývají se sociálními a ekonomickými problémy, zaměřují se na ohrožené jedince a jejich rodiny, na skupiny obyvatel a rizikové lokality s cílem změnit nepříznivé socioekonomické prostředí;
- ❖ **situační opatření** - nasazování technických opatření včetně urbanistického plánování z hlediska potřeb bezpečí občanů; cílem je omezování příležitostí

k páchání trestné činnosti, zvyšování rizika dopadení pro pachatele a snižování zisků z trestné činnosti;

❖ **informování občanů a jejich aktivizace** - zprostředkování informací o bezpečnostní situaci, o účinných formách obrany před trestnou činností; cílem je zapojování občanů do aktivního způsobu zvyšování vlastní bezpečnosti i bezpečí svého okolí;

❖ **budování realizačních kapacit** - posilování systému prevence kriminality včetně podmínek pro realizaci národních, regionálních a lokálních preventivních strategií a zajištění jejich finanční podpory.

Hlavní cílové skupiny, na které se preventivní působení zaměřuje, jsou zejména skupiny ohrožené sociálně patologickými jevy, případně s kriminální zkušeností. Mezi ně patří zejména mládež, skuteční či potenciální pachatelé a oběti trestných činů. Řešení specifických kriminálně rizikových jevů a předcházení sociálně patologických jevů v různém prostředí zpracovává Ministerstvo vnitra i resorty zastoupené v Republikovém výboru pro prevenci kriminality v samostatných koncepčních materiálech.

**Primární prevence** se zaměřuje na kořeny delikvence, na hlubší příčiny kriminálního jednání. Zahrnuje celou populaci, dospělé i děti.

**Sekundární prevence** se zaměřuje na konkrétní rizikové jedince a skupiny obyvatelstva, úžeji vymezené podle věku, druhu ohrožení, teritoria apod. Usiluje o odvrácení od kriminálního jednání a o aktivní podporu společensky akceptovaného chování.

**Terciární prevence** představuje resocializační a reintegrační opatření směřující k těm, kteří se již protiprávního jednání dopustili, na lokality, které již byly kriminalitou zasaženy, a na osoby, které se již staly oběťmi trestných činů. Konkrétně se jedná o děti s poruchami chování; sociálně vyloučené osoby; ženy; seniory; osoby se zdravotním postižením a sociálním handicapem; osaměle žijící osoby; cizince; příslušníky národnostních a etnických menšin; dlouhodobě nezaměstnané a obtížně zaměstnatelné; obyvatele prostorově vyloučených lokalit; občany žijící v nevyhovujících bytových podmínkách; občany mající problémy s dodržováním povinností souvisejících s nájemním bydlením;

osoby propuštěné z výkonu trestu, osoby závislé na konzumaci alkoholu a omamných nebo psychotropních látek.

Podle Krause spadá odpovědnost za primární a sociální prevenci hlavně „do působnosti rodiny, obce a Ministerstva školství mládeže a tělovýchovy. Sekundární a terciální prevence je s ohledem na odbornou náročnost jednotlivých aktivit záležitostí Ministerstva práce a sociálních věcí, a dále v některých případech též i Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva zdravotnictví. Ve specifické části populace působí i Ministerstvo obrany. Těžiště odpovědnosti za opatření situační prevence nesou především občané a obce a v rámci vymezených kompetencí i Ministerstvo vnitra.“<sup>27</sup>

### 5.3 Pomoc obětem trestných činů

Na pomoc obětem trestných činů se Kraus dívá tak, že „z hlediska sociální pedagogiky definujeme pomoc jako aktivní účast při řešení konkrétní životní situace, a to s konkrétním cílem, který vyplývá z daného ohrožení nebo nouze. Je to soubor činností, kterými se snažíme kompenzovat odhalené nedostatky, tj. aktivizovat člověka a pomáhat mu zajistit sociální i psychickou stabilitu a sociální nezávislost, tedy zkvalitnit jeho život.

Doba označovaná za postmoderní, přinesla výrazné změny v celém našem životě. Společnost je nebývale pluralitní, výrazně sociálně diferencovaná a značně individualizovaná. Tak, jak narůstá počet lidí, kteří se ocitají v tísní, vzrůstá i význam pomoci a pomáhajících profesí. Vznikají desítky občanských, politických a náboženských iniciativ, ekologická hnutí, organizace a hnutí proti násilí a za dodržování lidských práv, organizace poskytující a organizující humanitární pomoc a podporující solidaritu s lidmi v nouzi. Jejich pomoc může mít různé podoby – materiální (finanční), zajištění základních biologických potřeb (jídlo, bydlení), zdravotní (hygienická) péče, osvěta, poradenství, vzdělávání, výchova.“<sup>28</sup>

---

<sup>27</sup> GJUROVIČOVÁ, J., KOCÁBEK, P., KONÍČEK, J. *Systém prevence kriminality*. Praha: Tiskový servis OPK MV ČR, 1999, str. 57, 58.

<sup>28</sup> KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, str. 135.



Pomoc, vycházející z postojů a jednání člověka, se uplatňuje v mnoha situacích, ale podle Krause jde zejména o tyto situace:

- ❖ **„běžné životní situace**, kdy si jedinec z různých důvodů nedokáže zajistit podmínky pro život; týká se to např. dětí z dysfunkčních rodin, lidí s nižší mentální úrovní nebo lidí s různým ohrožením osobnostního rozvoje. Ve všech těchto situacích neprobíhá proces socializace žádoucím směrem;
- ❖ **specifické situace** (tzv. náročné či krizové).

Současná praxe pomoci preferuje neodsuzující či nemoralizující vztah pracovníků ke klientům, tj. vztah založený vždy na porozumění, účasti, podpoře a úctě. Ta nemusí být sdělována verbálně, ale má vyplývat z atmosféry či neverbálních signálů. Pracovník musí vyhodnotit konkrétní situaci a podle ní zvolit vhodný přístup a styl své intervence. Jednou z nejdůležitějších otázek v pomáhání je, zda především řídit (kontrolovat), nebo poskytovat podporu. I direktivní přístup je někdy opodstatněný a má své výhody (rychlost, jednoznačnost, bezpečí pracovníka). V každém případě by cílem pomoci měla být přeměna pasivního příjemce v aktivního a odpovědného občana.

### **Pomoc může mít charakter:**

- ❖ **poskytování opory** (ochota naslouchat, zaujmout neodsuzující empatický postoj, snaha o stabilizaci, navozování atmosféry důvěry)
- ❖ **výchovně – vzdělávacího působení** (vysvětlování příčin, souvislostí a možností řešení dané situace, uvádění příkladů motivujících k následování, přinášení nových aktuálních informací souvisejících s daným problémem)
- ❖ **poradenský** (společné hledání možných konkrétních postupů řešení na základě předcházející analýzy příčin a souvislostí a případné kontaktování dalších institucí a organizací, které by mohly k řešení problému přispět, např. úřady práce, pedagogicko-psychologické poradny apod.)<sup>29</sup>

---

<sup>29</sup>KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008, str. 136, 137.

## **Vypracování případových studií osob uvedených v bakalářské práci**

Účelem kazuistiky je prokázat dovednost práce se získanými poznatky během studia osoby a písemně je reprodukovat. Budu zachycovat současné i minulé události osoby, které jsem během rozhovoru a studií spisových materiálů zjistil. Zaměřil jsem se na osoby, které jsou z rozvrácených rodin a které nerespektují zákon a jeho ústavnost. Pozoroval a studoval jsem nezletilé a mladistvé osoby, které jsou závislé na alkoholu, neúspěšné v životě a zdravotně postižené.

### **5.4 Kazuistika závislé mladistvé osoby**

Mladistvý A.R., nar. X.X.1992, toho času bytem Výchovný ústav mládeže Chvalčov (dále jen VÚM Chvalčov), trvale bytem Brno, byl až do svého umístění do VÚM Chvalčov na základě rozsudku MS Brno vychováván oběma rodiči – matkou B.R. a otcem P.R., se kterými žil ve společné domácnosti. Manželství rodičů se dostalo do krize, kterou se otec rozhodl řešit návrhem na rozvod manželství. Rozvodu předcházelo řízení o výkonu rodičovské zodpovědnosti, kdy byl rozsudkem MS Brno tehdy nezletilý A.R. svěřen do výchovy matky a otcovi byla stanovena vyživovací povinnost v částce 1.200,- Kč měsíčně. Od září 2006 je nad výchovou mladistvého soudem stanoven dohled pro závažnější výchovné potíže.

K umístění mladistvého do Diagnostického ústavu pro mládež v Brně (dále jen DÚM Brno) došlo dne X.X.2008 za situace, kdy výchovné problémy s mladistvým již gradovaly natolik, že žádný z rodičů nebyl schopen chování syna výchovně zvládnout. A.R. nebyl ochoten své rodiče respektovat a svým chováním to dokazoval.

Spis OSPOD Brno za období posledního roku vykazuje výčet protiprávních jednání, kterých se začal A.R. dopouštět, a které nesly znaky a skutkové podstaty nejen přestupků, ale i provinění. Přestupky byly šetřeny na místě Městskou policií Brno a předány ÚMČ Brno do komise k projednávání přestupků k projednání a rozhodnutí dle příslušného přestupkového zákona. Jeho přestupkové jednání bylo vždy doprovázeno požitím alkoholu a umístěním na záchytné stanici k vystřízlivění, poté byl předán rodičům. Policie ČR Brno a orgány činné

v trestním řízení pak řešily jeho trestní chování, kdy proti mladistvému bylo dvakrát zahájeno trestní řízení.

Situace předcházející umístění A.R. do DDÚ Brno, vypovídá dostatečně o výchovné situaci v rodině, kdy rodiče již nebyli schopni výchovu svého syna zvládnout. A.R. je téměř 17-ti letý, osobnostně problematický (syndrom ADHD), má problémy s abúzem alkoholu a návykových látek. Ochranitelský postoj rodičů vyústil v situaci, kdy je A.R. vůči nim agresivní, oba rodiče jsou výchovnou problematikou unaveni a projevují obavu z reakcí syna, které jsou v případě nevyhovění jeho požadavkům namířeny velmi hrubým a nevybíravým slovníkem, vydíráním až výhružkami újmy proti jejich osobě. Mladistvý je psychiatrickým pacientem se zavedenou medikací.

V současné době je A.R. umístěn na základě rozhodnutí DÚM Brno do VÚM Chvalčov, kde je od září 2008 zařazen do učebního oboru mechanizátor lesní výroby, o obor však neprojevil zájem.

Dle názoru OSPOD Brno nejsou v současné době na straně A.R. ani jeho rodičů (matky) podmínky pro převzetí syna zpět do rodinného prostředí a zajištění jeho náročné výchovy. Rodiče po rozvodu manželství nemají vyřešenou bytovou situaci, po stránce finančního zajištění je situace prozatím velmi špatná. Matka je vedena na Úřadu práce Brno-město a ve stavu hmotné nouze, otec je plně invalidní, aktuálně hospitalizovaný v Psychiatrické léčebně Brno – Černovice. Vzhledem k proběhlým událostem je toho času řešena možnost pobytu mladistvého v domácím prostředí v době hlavních letních prázdnin. S přihlédnutím ke vztahům a vzniklým situacím v rodině v době předešlé, ale také vzhledem k tomu, že pobyt A.R. v místě bydliště prozatím vždy obnášel jeho protiprávní jednání, což se událo i v době jeho krátkých propustek z DÚM Brno, bude jeho propuštění do domácího prostředí řešeno spíše krátkodobou dovolenkou. Dlouhodobější dovolenka zatím nebyla u mladistvého realizována, OSPOD Brno nedalo souhlas. Matka se obává negativních projevů v chování svého syna a není schopna předvídat jejich průběh. Rovněž vztah otec – syn není dosud vyřešen. Hodnocení nezletilého a jeho chování v místě trvalého bydliště je velmi negativní.

Dle zprávy OSPOD Brno je nařízení ústavní výchovy adekvátním výchovným opatření, protože žádný z rodičů není schopen náročnou výchovu A.R. zvládnout. Dle zprávy DÚM Brno z osobnostních, vývojových, zdravotních i psychosociálních důvodů potřebuje zvýšené vedení, kontrolu a získání náhledu na problém závislosti na návykových látkách (motivace k eventuelní léčbě). Bude též nutno pokusit se o změny v dosavadní komunikaci mezi jednotlivými členy v rodině, které jsou vážně narušeny.

Důležitým důvodem je i příprava na budoucí zaměstnání, která v domácích podmínkách ztroskotala jak po stránce hodnocení prospěchu, tak i docházky. Dosažení výučního listu v podmínkách VÚM Cholčov lze předpokládat.

## **5.5 Kazuistika neúspěšné mladistvé osoby**

Mladistvý M.L., nar. X.X.1991, toho času bytem Výchovný ústav mládeže Střílky (dále jen VÚM Střílky), trvale bytem Brno, se narodil z partnerského vztahu rodičů – matky M.L. a otce K.N., avšak rodiče sňatek nikdy neuzavřeli. V roce 1992 se matka provdala za současného manžela J.S., který mladistvého M.L. společně s jejich dalšími dvěma dětmi školního věku vychovával. Výchova však neprobíhala zdárně, pro vážnější výchovné problémy byla u ml. M.L. nařízena ústavní výchova a to rozsudkem MS Brno ze dne X.X.2006.

Mladistvý byl ještě před pravomocným rozhodnutím soudu umístěn na základě předběžného opatření. Po diagnostickém pobytu v DDÚ Brno byl přemístěn do DDŠ Jihlava a z důvodu přípravy na budoucí zaměstnání byl přeřazen do VÚM Střílky, kde se již třetím rokem učí v oboru zedník. Do poloviny druhého ročníku probíhal jeho pobyt v VÚM Střílky bez větších problémů. Ve druhém pololetí druhého ročníku se začaly u M.L. ve zvýšené míře objevovat protiprávní formy chování. Nebyl však dosud soudně trestán pro spáchání provinění.

Opakovaně však neslo jeho jednání intenzitu přestupku, a to zejména v době dovolenky, kdy se v domácím prostředí dopustil krádeže cigaret. Rozhodnutím Komise pro projednávání přestupků města Koryčany mu bylo za spáchaný přestupek dle § 50/1a) zákona

č. 200/1990 Sb. uložena pokuta ve výši 1.000,- Kč + povinnost uhradit náklady řízení. U téže komise je vedeno další přestupkové řízení pro přestupek proti občanskému soužití dle § 49/1c) zákona č. 200/1990 Sb. za chování vůči vychovatelům VÚM Střílky. Výsledek řízení prozatím nebyl znám.

Negativní projevy chování v poslední době plně vyjadřují nutnost a oprávněnost trvání ústavní výchovy v rámci, které mladistvý dosáhne ukončení učebního oboru (červen 2009). K dosažení tohoto cíle je nezbytná sebereflexe chování samotným mladistvým, na které je v rámci výchovného působení intenzivněji odbornými pedagogy pracováno. K náznakům zlepšení v chování po předešlých výbojích již dle zprávy VÚM Střílky dochází. Vzhledem k osobnostnímu nastavení mladistvého a jeho volným vlastnostem se jistě jedná o úkol nelehký. Mladistvého je potřeba vyhledávat, podporovat, vyburcovávat z pasivity, naopak pod vlivem alkoholu či marihuany se u něj projevuje agresivita slovní i fyzická, podpořená kolektivní vinou. Po odeznění situace a s odstupem je dle odborníků mladistvý schopen uvědomit si důsledky svého chování. V době dřívější viděl problém pouze ve svém okolí, při sebemenším náznaku kritiky jeho chování se jevil ublížený a nepřiměřeně plačtivý. Tyto reakce se podařilo zvýšeným výchovným působením odstranit. Únik však nachází v experimentování s návykovými látkami (marihuana, alkohol).

Mladistvý pravidelně (až na výjimky) navštěvuje rodinu, která se v současné době již nezdržuje v místě trvalého bydliště v Brně. Tuto adresu využívá pouze pro úřední účely. Matka s rodinou odešla nejdříve do jiného pronajatého bytu v Brně. V současné době bydlí v obci Kanice, kde má široká rodina ve vlastnictví restauraci, kterou provozuje a v objektu nemovitosti si postupně vybudovává bytovou jednotku. Do tohoto prostředí jezdí mladistvý na udělené dovolenky. Pokud se po ukončení ústavní výchovy a učebního oboru vrátí do rodiny, bude to toto prostředí, kde bude po určitou dobu žít.

Vzhledem k přetrvávajícímu závadovému chování je mladistvý ústavem, tak i při pravidelných čtvrtletních návštěvách kurátorky mládeže veden k učinění náhledu na své jednání. V kritické situaci však prozatím formou protiprávního jednání opakovaně selhává.

## 5.6 Kazuistika zdravotně postižené nezletilé osoby

Na Obvodním oddělení PČR Brno bylo vyšetřováno protiprávní jednání dvou nezletilých P.P a J.S., kteří se zmocnili odstaveného osobního motorového vozidla, se kterým následně jezdili po sídlišti v městě Brně. Svým jednáním se dopustili podezření ze spáchání činu jinak trestného - neoprávněné užívání cizí věci dle ustanovení § 249/1 trestního zákona a činu jinak trestného - řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění dle ustanovení § 180d trestního zákona.

Nezletilý P.P nar. X.X.1994, bytem Brno, žije společně se svojí matkou J.K., nar. X.X.1973 ve dvoupokojovém státním bytě v Brně. Matka je rozvedená, otec nezletilého, pan P.P. zemřel dne X.X.2000. Rodiče nezletilého P.P. spolu nikdy nežili ve společné domácnosti a výchovu syna zajišťovala matka sama. Paní J.K. nepracuje, neboť pobírá od Magistrátu města Brna příspěvek na péči zdravotně postiženého syna. Nezletilý P.P. je držitelem průkazky ZTP/P, a to pro nedoslýchavost. Výchovné problémy s nezletilým P.P. zatím nemusely být řešeny na příslušném Orgánu sociální péče o dítě.

Nezletilý P.P. navštěvuje 7. ročník spec. ZŠ pro nedoslýchavé v Brně. Je zdravotně handicapovaný nedoslýchavostí s větším postižením pravého ucha, kdy si jeho postižení vyžaduje užívání naslouchadla. Péče matky a její výchova syna byla doposud hodnocena dle dostupných informací jako velmi dobrá. Sociální situace dvoučlenné rodiny je na dobré úrovni a finanční zajištění spočívá v již zmíněné dávce příspěvku na péči, a také dávkami SSP a sirotčím důchodem po zemřelém otci.

Školní docházka nezletilého P.P. je na slabší úrovni. Ve škole dosahuje průměrných výsledků a má výkyvy v chování, které jsou hodnoceny jako porušování školního řádu. Dále si neplní své povinnosti a nesoustředí se na výuku. Škola toto jeho chování řeší v rámci výchovných postihů, a to poznámkami a důtkami. Nezletilý se projevuje hyperaktivně.

Matka se snaží na syna výchovně působit dle svých možností zajištěním aktivit a tělesného vybití, kdy P.P. navštěvuje kroužek bojových umění Capoierra, jezdí na kole a rád hraje basketbal.

Vzhledem k postižení nezletilého, matka z obavy v minulosti zajišťovala pobyt syna venku pod dohledem, ale vzhledem k jeho věku již P.P. tráví volný čas sám se svými kamarády, nejčastěji s dalším nezletilým J.S., s nímž chodí do stejné školy a stýkají se i mimo ni. Vyšetřovaný delikt byl dle P.P. dílem a nápadem obou.

Ohledně spáchaného protiprávního jednání byl s nezletilým proveden pohovor v jeho domácím prostředí. Byla přítomna i jeho matka J.K., která tlumočila do znakové řeči. Nezletilý P.P. si byl vědom, že se jednání dopustit neměl, dle svého sdělení byl však ovlivněn a podpořen účastí druhého kamaráda na spáchaném protiprávním deliktu. Nezletilý pochopil nepřipustnost svého jednání a opakovaně přislíbil, že se to již nebude opakovat. Matka J.K. přislíbila zvýšení výchovného působení na syna k prevenci opakovaného závadového jednání.

## **5.7 Dílčí závěr**

Provedením uvedených tří případových studií osob jsem zjistil, že jedním z předpokladů pro to, aby se dítě v budoucnosti stalo delikventním, neúspěšným či patologicky závislým je to, že vyrůstá v rozvrácené či neúplné rodině. Rodič v případě jednoho či více dětí na ně nemá dostatečný čas např. z pracovního důvodu, a proto ani nemůže vědět, co jeho dítě dělá ve volném čase, s kým se stýká, jak se chová ve škole, kdy už překročil hranici slušného chování apod. Samozřejmě v daném případě hrají roli i jiné okolnosti, a to např. druhý partner rodiče, se kterým si dítě nerozumí, a dále třeba nevhodně zvolení kamarádi s předpoklady asociálního chování. Je důležité včas uvedené skutečnosti rozpoznat, zastavit a spolupracovat s jednou z několika pedagogicko-psychologických poraden, výchovnými poradci či orgány sociálně-právní ochrany dětí, kteří jsou proškoleni a dokáží poradit, jak ve výchově dítěte pokračovat, aby z něj nevyrostl „kriminálník“.

# ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se snažil vysvětlit pojem osob závislých, neúspěšných, mentálně retardovaných a osob nezletilých a mladistvých. Svou bakalářskou práci jsem zaměřil na nezletilé a mladistvé osoby jako na delikventy trestního neboli protizákonného jednání, jejich východiska, pomoc a prevenci.

Abychom vůbec zamezili kriminálnímu jednání ze strany nedospělých osob, musíme se v první řadě zamyslet nad tím, zda pro tuto věc dělá rodina maximum. Základem pro to, aby z dítěte nevyrostl jedinec, který bude mít problémy se zákonem, je řádná výchova v rodině. V rodině totiž začíná výchovný proces, který je rozhodující pro utváření náhledu jedince na svět a jeho morální kvalitu. V dnešní době je patrné, že rodina není tak stabilní, jak bývala v minulosti. Buď je rodina neúplná, asociální, nebo zaneprázdněná a její členové se nedostatečně podílejí na výchově jedince.

Další, kdo ovlivňuje výchovu, vzdělávání a chápání pojmu správného sociálního chování jedince, je škola. Ve škole by se jedinec měl rozvíjet podle svých možností a schopností a měl by zde uplatňovat svou iniciativu, aktivitu, tvořivost, samostatnost atd. Dále jedince v jeho výchově ovlivňuje prostředí, ve kterém žije nebo tráví svůj volný čas. Je důležité vědět, s kým se dítě stýká, kdo je jeho vzorem, na co se dívá v televizi a na internetu, jaké hraje hry apod. Na závěr je výchova jedince ovlivňována na pracovišti, kde je ovlivňována kolektivem, který jej buď přijme, či nikoliv. Mladiství jsou v konfrontaci s novými metodami, způsoby a s osobami s různými výchovnými zkušenostmi.

Podstatou výchovy je cílevědomá, plánovitá a záměrná činnost, při které jsou rozvíjeny jak fyzické, tak i psychické stránky člověka, které prospívají jemu samotnému, i společnosti. Výchova se týká všech fází vývoje člověka, a to bez výjimky.

Příčiny delikventního jednání nezletilých a mladistvých můžeme tedy hledat zejména ve špatné rodinné výchově, nedostatečné péči a nevhodnému výběru volného času a kamarádů.



Pomoc můžeme hledat u státních, nestátních či neziskových organizací, jejichž pracovníci – pedagogové jsou vzděláváni a vyškoleni k tomu, aby věděli, jak s problémovým – vychovávaným jedincem pracovat a jak dosáhnout požadovaného cíle. Na druhou stranu je zde tedy jedinec, který je vychován, ale pokud není dostatečně motivován k dosažení požadovaného cíle, je výchova o to obtížnější. V současné době výchova směřuje především ke komplexnímu harmonickému rozvoji osobnosti.

Cílem tedy je socializovat čili zespolečňovat jedince, aby se aktivně účastnil na životě určitého společenského uskupení. Konkrétním cílem u již asociálních, patologických či nepřizpůsobivých jedinců je odstranění jejich chování různými způsoby a jejich následné začlenění do společnosti.

Tato bakalářská práce dává všeobecný přehled o tom, kdo jsou osoby závislé, neúspěšné a mentálně retardované, jak se projevují jako oběti i pachatelé trestných činů a jak je možné jim pomoci. Jsou v ní konkretizovány nezletilé a mladistvé osoby, jejich delikventní chování a dále pomoc a východiska ze strany sociálních pedagogů. Tato práce ale nedává a ani nemohla dát vyčerpávající odpověď na danou problematiku. Každá osobnost je z hlediska psychologie i sociální pedagogiky jedinečná, a proto se musí ke každé osobnosti přistupovat zvlášť a používat různé výchovné metody. Nelze tedy sdělit a uvést jednotný postup pomoci. Snažil jsem se zaměřit pouze na některé z mnoha preventivních programů, druhů pomoci a východisek.

V této práci jsem spíše naznačil okruh otázek, které by se v souvislosti s napadením či kriminalitou dětí a mladistvých měli bádáním řešit, a bylo by dobré se jimi zabývat. Jmenuji alespoň některé z nich: problematika výchovy v rodinném a školním prostředí, problematika volného času dětí a mladistvých, problematika kriminality mládeže, problematika příčin recidivy mládeže, zkoumání zájmů dětí a mladistvých atd.

Z bakalářské práce je zřejmé, že vychovávat jedince k řádnému životu a začlenit jej do společnosti, je složitý a dlouhodobý proces. Dítěti je důležité se řádně věnovat již od narození, vést ho k získání morálních zásad a samostatnosti, pomáhat mu v jeho těžkých chvílích a podporovat jej. Společnost si žádá, aby děti a mladiství vyrůstali zdravě a s pozitivním postojem k dodržování a respektování společenských norem.

## RESUMÉ

Osoby závislé, neúspěšné a mentálně retardované patří do skupiny, které jsou v nebezpečí i z hlediska zneužití, a to pro jejich nízkou sociabilitu, labilitu, malou schopnost se bránit a obecně sníženou důvěryhodnost. Tyto osoby jsou tedy sami o sobě zneužívány k páchání trestných činů.

Kriminalita dětí a nezletilých rok od roku narůstá a stále více lidí se zabývá příčinami delikventního jednání těchto jedinců. Můžeme také uvést, že s narůstající kriminalitou mládeže narůstá i agresivita a brutalita jejich útoků.

Studování osob závislých, neúspěšných, mentálně retardovaných, nezletilých a mladistvých jako pachatelů a obětí trestných činů má přínos nejen pro sociální pedagogiku, právo, sociální práci, psychologii, ale i pro ostatní forenzní vědy.

Bakalářská práce je rozdělena do pěti samostatných kapitol, kde jsou probrány a uvedeny jednotlivé okruhy problematiky.

V první kapitole bakalářské práce jsem se zabýval osobami závislými na alkoholu, drogách a výherních automatech. Ve druhé kapitole jsem popsal neúspěšné osoby s poruchami osobnosti a ve třetí kapitole jsou uvedeny mentálně retardované osoby, jejich kategorizace, forma a péče jejich vzdělávání. V prvních třech kapitolách jsou uvedeny osoby jako oběti a pachatelé trestných činů, jejich východiska a možná pomoc. Ve čtvrté kapitole je vymezen pojem oběť a pachatel trestného činu, osoby mladistvé a nezletilé a vysvětlen pojem viktimologie. V poslední páté kapitole jsem se zaměřil na východiska, pomoc a prevenci obětem i pachatelům trestných činů a na vypracování tří případových studií osob s mentální retardací, závislostí a neúspěšností.

## **Anotace**

**Autor:** Zdeněk GALA

**Název:** OSOBY ZÁVISLÉ, NEÚSPĚŠNÉ A MENTÁLNĚ RETARDOVANÉ  
JAKO OBĚTI I PACHATELÉ TRESTNÝCH ČINŮ, VÝCHODISKA A  
POMOCI

Bakalářská práce se zabývá charakteristikou osob závislých, neúspěšných a mentálně retardovaných, jejich projevy a postavení ve společnosti, a dále východisky a pomocí obětem asociálního a kriminálního chování. Bakalářská práce je především zaměřena na kriminalitu dětí a mládeže s prevencí, pomocí a východisky jejich delikventního jednání. V poslední kapitole jsou uvedeny tři případové studie osob, a to osoby závislé, neúspěšné a mentálně retardované.

## **Klíčová slova**

Dítě, chování, mediace, mentální retardace, mládež, mladistvý, neúspěšnost, oběť, osobnost, pachatel, pomoc, prevence, probace, rodina, trestný čin, viktimologie, východisko, výchova, závislost.

## **Annotation**

**Author:** Zdeněk GALA

**Title:** PERSONS DEPENDENT, UNSUCCESSFULLY AND MENTALLY  
RETARDED AS VICTIMS AND WRONG-DOERS CRIMINALS EXPLOITS,  
WAYS OUT AND ASSISTANCE

Bachelor's thesis deals with the characteristics of dependent people, and mentally retardovaných unsuccessful, their speeches and position in society, and using as a starting point for victims of antisocial and criminal behavior. Bachelor's thesis is primarily focused on children and youth crime prevention, using a basis of their delinquent conduct. In the last chapter are three case studies of people, and to dependents, and failed the mentally retarded.

## **Key words**

Child, behavior, mediation, mental retardation, youth, youthful, unsuccessful, the victim, the person, the offender, assistance, prevention, probation, family, crime, victimology, background, education, addiction.

## Literatura a prameny

1. Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.
2. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.
3. Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.
4. Zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád.
5. Zákon č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy.
  
6. BAŠTECKÝ, J. a kol. *Základy soudní psychiatrie*. Praha: Institut postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví, 1997.
7. GJUROVIČOVÁ, J., KOCÁBEK, P., KONÍČEK, J. *Systém prevence kriminality*. Praha: Tiskový servis OPK MV ČR, 1999.
8. HONZÁK, R., NOVOTNÁ V. *Jak se asertivně prosadit*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 8024712261.
9. KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V., et al. *Člověk – prostředí – výchova*, Brno: Paido, 2001. ISBN 80-7315-004-2.
10. KRAUS, B. *Sborník referátů k sociální pedagogice*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2005.
11. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3.
12. MARKOVÁ, E., VENGLÁŘOVÁ, M., BABIAKOVÁ, M. *Psychiatrická ošetrovatelská péče*. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-2471-1516.
13. MAŘÍKOVÁ, H., PETRUSEK, M., et. al., *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-3113.
14. MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-226-2.
15. MÜHLPACHR, P. *Kapitoly ze sociální patologie*. Brno: Institut mezioborových studií Brno, 2003.
16. PRŮCHA, J., et. al. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-5792.
17. RADVAN, E. *Poznámky k vypracování odborného textu*. Brno: Institut mezioborových studií, 2008.
18. ŘEHOŘ, A. *Metodické pokyny pro vypracování bakalářské a diplomové práce*. Brno: Institut mezioborových studií, 2008.
19. SVOBODA, M., ČEŠKOVÁ, E., KUČEROVÁ, H. *Psychopatologie a psychiatrie*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-154-9.
20. VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing, 2007. ISBN 80-2471-7344.
  
21. Časopis Policista, č. 3, 2003.
22. Směrnice pro prevenci kriminality, rezoluce Hospodářské a sociální rady OSN č. 2002/13.
23. Vyhláška č. 505/2006 Sb., ze dne 15. listopadu 2006.
  
24. [www.bkb.cz](http://www.bkb.cz)
25. [www.drogovaporadna.cz](http://www.drogovaporadna.cz)
26. [www.mvcr.cz](http://www.mvcr.cz)
27. [www.pmscr.cz](http://www.pmscr.cz)
28. [www.sikana.org](http://www.sikana.org)

## **Přílohy**

Tabulka č. 1 – statistika kriminality nezletilých a mladistvých osob za rok 2005.

Tabulka č. 2 – statistika kriminality nezletilých a mladistvých osob za rok 2008.

Statistika kriminality za období od 01.01.2005 do 31.12.2005

<i>Trestný čin</i>	Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob	
	<i>nezletilí</i>	<i>mladiství</i>	<i>nezletilí</i>	<i>mladiství</i>
<b>Vraždy - celkem</b>	<b>1</b>	<b>2</b>	<b>6</b>	<b>4</b>
- vraždy loupežné	0	0	5	0
- vraždy motivované osobními vztahy	1	1	1	1
- vraždy ostatní	0	1	0	3
<b>Násilné činy – celkem</b>	<b>581</b>	<b>1149</b>	<b>700</b>	<b>1027</b>
- loupeže	215	543	295	482
- úmyslné ublížení na zdraví	152	327	166	320
- vydírání	101	114	129	90
- porušování domovní svobody	40	79	42	59
<b>Mravnostní činy – celkem</b>	<b>104</b>	<b>190</b>	<b>85</b>	<b>172</b>
- znásilnění	7	26	7	22
- pohlavní zneužívání	92	153	74	145
<b>Krádeže vloupaním – celkem</b>	<b>683</b>	<b>1722</b>	<b>894</b>	<b>1168</b>
- do restaurací, hostinců a obchodů	70	236	81	141
- do škol	28	65	33	54
- do bytů a rodinných domků	133	310	194	214
- do rekreačních chat	106	193	120	112
<b>Krádeže prosté – celkem</b>	<b>999</b>	<b>2674</b>	<b>944</b>	<b>1859</b>
- krádeže na osobách	161	170	143	116
- krádeže motorových vozidel	159	692	161	527
- krádeže věcí z automobilů	112	387	93	171
- krádeže jízdních kol	41	117	32	63
- krádeže v bytech	90	244	89	212
<b>Majetkové činy – celkem</b>	<b>1786</b>	<b>4643</b>	<b>1990</b>	<b>3251</b>
- podvod	5	38	6	28
- neoprávněné užívání cizí věci	4	16	6	16
- zatajení věci	13	23	13	26
- poškozování cizí věci	78	141	123	132
<b>Ostatní kriminální činy – celkem</b>	<b>434</b>	<b>1197</b>	<b>391</b>	<b>861</b>
- výtržnictví	83	196	71	191
- sprejství	126	380	123	275
- nedovolená výroba a držení OPL	101	208	72	159
- požáry	32	15	54	8
- maření výkonu úředního rozhodnutí	34	243	21	120
<b>Zbývající kriminalita – celkem</b>	<b>81</b>	<b>187</b>	<b>79</b>	<b>165</b>
- dopravní nehody silniční – nedbalost	10	56	10	50
- ublížení na zdraví z nedbalosti	6	5	6	5
- ohrožení pod vlivem OPL	0	6	0	3
- šíření poplašné zprávy	38	36	37	37
- ostatní trestná činnost	21	63	22	53
<b>Hospodářské činy</b>	<b>100</b>	<b>248</b>	<b>96</b>	<b>168</b>
- neoprávněné držení platební karty	71	96	64	50
- porušování autorského práva	1	31	1	17
<b>CELKOVÁ KRIMINALITA</b>	<b>3086</b>	<b>7614</b>	<b>3341</b>	<b>5654</b>

Statistika kriminality za období od 01.01.2008 do 31.12.2008

<i>Trestný čin</i>	Spácháno skutků		Stíháno, vyšetřováno osob	
	<i>nezletilí</i>	<i>mladiství</i>	<i>nezletilí</i>	<i>mladiství</i>
<b>Vraždy - celkem</b>	<b>3</b>	<b>6</b>	<b>4</b>	<b>7</b>
- vraždy loupežné	1	1	0	2
- vraždy motivované osobními vztahy	0	3	0	3
- vraždy ostatní	2	2	4	2
<b>Násilné činy – celkem</b>	<b>499</b>	<b>958</b>	<b>552</b>	<b>857</b>
- loupeže	260	454	295	384
- úmyslné ublížení na zdraví	108	285	119	281
- vydírání	71	79	70	81
- porušování domovní svobody	23	56	25	35
<b>Mravnostní činy – celkem</b>	<b>93</b>	<b>155</b>	<b>84</b>	<b>146</b>
- znásilnění	9	28	9	32
- pohlavní zneužívání	71	122	68	105
<b>Krádeže vloupáním – celkem</b>	<b>549</b>	<b>1426</b>	<b>563</b>	<b>1052</b>
- do restaurací, hostinců a obchodů	81	250	59	141
- do škol	28	32	32	23
- do bytů a rodinných domků	98	264	98	199
- do rekreačních chat	69	159	75	108
<b>Krádeže prosté – celkem</b>	<b>733</b>	<b>2163</b>	<b>550</b>	<b>1439</b>
- krádeže na osobách	105	194	89	137
- krádeže motorových vozidel	121	496	87	328
- krádeže věcí z automobilů	134	267	38	114
- krádeže jízdních kol	12	52	11	30
- krádeže v bytech	54	209	48	177
<b>Majetkové činy – celkem</b>	<b>1409</b>	<b>3844</b>	<b>1295</b>	<b>2718</b>
- podvod	6	52	4	15
- neoprávněné užívání cizí věci	5	13	5	10
- zatajení věci	11	22	11	21
- poškozování cizí věci	104	152	162	171
<b>Ostatní kriminální činy – celkem</b>	<b>500</b>	<b>1083</b>	<b>590</b>	<b>976</b>
- výtržnictví	73	152	83	169
- sprejerství	268	360	366	420
- nedovolená výroba a držení OPL	89	144	70	137
- požáry	21	13	27	7
- maření výkonu úředního rozhodnutí	25	315	21	167
<b>Zbývající kriminalita – celkem</b>	<b>217</b>	<b>1535</b>	<b>158</b>	<b>1177</b>
- dopravní nehody silniční – nedbalost	32	214	29	176
- ublížení na zdraví z nedbalosti	8	6	7	6
- ohrožení pod vlivem OPL	0	40	0	19
- šíření poplašné zprávy	11	25	11	21
- ostatní trestná činnost	159	1242	103	949
<b>Hospodářské činy</b>	<b>65</b>	<b>153</b>	<b>44</b>	<b>140</b>
- neoprávněné držení platební karty	44	93	29	71
- porušování autorského práva	3	5	1	6
<b>CELKOVÁ KRIMINALITA</b>	<b>2783</b>	<b>7728</b>	<b>2723</b>	<b>6014</b>